

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Markéta Bučková

**Řízení o určení a popření rodičovství jako zvláštní druh civilního soudního
řízení**

Diplomová práce

Olomouc

2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Řízení o určení a popření rodičovství jako zvláštní druh civilního soudního řízení“ vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 20. dubna 2014

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Renátě Šínové, především za to, že mi umožnila zpracovat dané téma a za její ochotný přístup, připomínky a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratek	6
Úvod	7
1. Historický vývoj určení rodičovství	9
2. Rodina a rodičovství	12
3. Právo dítěte znát své rodiče	14
4. Určení rodičovství dle NOZ	15
4.1. Určení mateřství	15
4.2. Určení otcovství	16
4.2.1. První domněnka určení otcovství	17
4.2.2. Druhá domněnka určení otcovství	18
4.2.3. Třetí domněnka určení otcovství	19
5. Povaha řízení o určení a popření rodičovství	20
6. Právní prameny řízení o určení a popření rodičovství	22
7. Zásady řízení o určení a popření rodičovství	24
8. Příslušnost soudu v řízení o určení a popření rodičovství	27
8.1. Věcná a místní příslušnost	27
8.2. Postavení rodinněprávních soudců v české justici	28
9. Zahájení řízení o určení a popření rodičovství	29
9.1. Návrh na zahájení řízení	29
9.2. Vliv zahájení řízení o určení a popření rodičovství na jiná řízení	32
9.2.1. Řízení o výživě	32
9.2.2. Řízení o pozůstalosti	33
9.2.3. Trestní řízení	34

9.2.4.	Vztah řízení o určení a popření rodičovství a rodičovské odpovědnosti.....	35
10.	Účastenství v řízeních o určení a popření rodičovství.....	36
11.	Dokazování v řízení o určení a popření rodičovství.....	39
11.1.	Zásada vyšetřovací	39
11.2.	Průběh dokazování a jednotlivé důkazní prostředky.....	40
11.3.	Hodnocení důkazů.....	42
12.	Rozhodnutí v řízeních o určení a popření rodičovství.....	44
13.	Opravné prostředky proti rozhodnutí v řízeních o určení a popření rodičovství.....	47
13.1.	Odvolání	47
13.2.	Mimořádné opravné prostředky	49
	Závěr.....	52
	Seznam použitých zdrojů	54
	Shrnutí	58
	Klíčová slova	59

Seznam použitých zkratk

ABGB	zákon č. 946/1811, všeobecný zákoník občanský
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník.
NS	Nejvyšší soud České republiky
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TŘ	zákon č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
ÚS	Ústavní soud České republiky
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Problematiku řízení o určení a popření rodičovství jako téma své diplomové práce jsem si zvolila především z toho důvodu, že rodina a právo, jež se rodinnými vztahy zabývá, se úzce týká prakticky každého z nás a toto odvětví práva by nemělo být ve společnosti opomíjeno. Rodinu vnímám nejen jako základ státu, ale spatřuji v ní především základ jakékoli fungující společnosti. Jsou to právě lidé a vztahy mezi nimi, které vznikají v důsledku rodinných vazeb, jež tvoří základ lidského společenství. Současně věřím, že téma určení a popření rodičovství je velmi aktuální, vzhledem k neustálému rozvoji lékařské vědy, biologie a genetiky a možnostem, jež tento vývoj nabízí. A to nejen v samotném řízení při dokazování, ale příklad v možnostech asistované reprodukce či náhradního mateřství. Tyto nové instituty nejen že přináší řadu etických a morálních otázek, ale především vytváří prostor pro zcela nové případy řízení o určení či popření rodičovství, jež například před několika desítkami let nebyly vůbec možné. Výhodou rozvoje v lékařství, biologii a genetice je bezesporu fakt, že lze díky nově získaným poznatkům v daleko větší míře možné dbát na to, aby úprava právních vztahů mezi rodiči odpovídala i biologickým skutečnostem. Což současně poskytuje možnost vyváženosti ochrany práv souvisejících s určením a popřením rodičovství

Přijmeme-li tedy fakt, že je rodina a rodičovství základním kamenem naší společnosti, rodinné právo a s ním i instituty určení a popření rodičovství zastávají v našem právním řádu své velmi důležité místo a veškerým vztahům, jež s touto problematikou souvisí, by měla být věnována zvláštní pozornost, a také zvláštní právní ochrana. Dle mého názoru je nezbytné, aby stát zajistil, že právní úprava v rodinněprávních věcech bude dostatečně a pružně reagovat na neustálý vývoj v rámci této problematiky. Česká právní úprava rodinného práva by měla následovat trend ostatních zemí „západní“ Evropy a nestát na pokraji zájmu. Současně zastávám názor, že právní úprava by měla především dbát na to, aby vzájemné vztahy mezi rodiči a dětmi byly upraveny tak, aby byly vždy především v souladu se zájmy dítěte.

Cílem mé práce je především komplexní analýza právní úpravy řízení o určení a popření rodičovství a komparace s předchozí právní úpravou. Z důvodu podání co nejkomplexnějšího obrazu této problematiky jsem do své práce začlenila i historický vývoj problematiky rodičovství, a také stručnou kapitulu, jež se zabývá hmotněprávní úpravou určení a popření rodičovství a změnami, jež přinesla rekodifikace občanského zákoníku. Hmotněprávní stránce určení a popření rodičovství se však v minulosti věnovala poměrně

důkladně řada odborníků, a tudíž mu ve své práci nevěnuji tolik prostoru. Naopak procesní stránce nebývá v odborné literatuře a člancích věnována dostatečná pozornost. Což je dle mého názoru poměrně zarážející, vzhledem k faktu že tato řízení již během dřívější úpravy v OSŘ vykazovala řadu specifíků, jež je odlišovala od „klasických“ sporných řízení. Stěžejní část mé práce se proto zaměřuje především na samotné řízení o určení a popření rodičovství.

V první kapitole své práce jsem nastínila historický vývoj určení rodičovství v průběhu staletí. V následujících dvou kapitolách se zabývám samotnými pojmy rodina a rodičovství, a dále pak právem dítěte znát svůj původ. Další kapitola je věnována již zmíněné hmotněprávní úpravě určování rodičovství. Následující kapitoly jsou věnovány pramenům právní úpravy řízení o určení a popření rodičovství, včetně historického vývoje právní úpravy a povaze těchto řízení. Samotná kapitola je pak věnována jednotlivým zásadám, kterými jsou řízení o určení a popření rodičovství ovládána. Pomocí dalších kapitol se snažím postupně podat celistvý obraz řízení o určení a popření rodičovství od jeho zahájení až po rozhodnutí ve věci či případné podání opravného prostředku. Součástí práce je mimo jiné rozbor legitimity k podání návrhu na zahájení řízení, účastenství a problematika ztráty způsobilosti být účastníkem řízení. Neopomím však ani vliv zahájení řízení na jiná řízení, kde se zaměřuji nejen na řízení probíhající u civilních soudů, ale také na dopady v případě některých trestních řízení. Část práce jsem rovněž zaměřila na specifika dokazování řízení o určení a popření rodičovství. V jednotlivých kapitolách se vždy věnuji změnám, jež přineslo nedávné vyčlenění těchto řízení mimo OSŘ a začlenění do ZŘS a s tím spojená změna povahy těchto řízení. Právě ZŘS je hlavním zdrojem, ze kterého při rozboru řízení vycházím, vzhledem k tomu, že k nově účinné právní úpravě řízení o určení a popření rodičovství nebyla doposud vydána ucelená publikace. Ve své práci jsem použila základní metody výkladu, a to především metodu výkladu jazykového a logického. Jednotlivé ustanovení ZŘS, týkající se řízení o určení či popření rodičovství podrobuji analýze a metodou komparativistiky ji srovnávám s předchozí úpravou dle OSŘ a dle vlastního názoru a uvážení hodnotím jednotlivá ustanovení. Celkově však ve své práci vycházím nejen z právních předpisů, ale i z odborné literatury, článků, judikatury a důvodových zpráv k jednotlivým zákonům.

1. Historický vývoj určení rodičovství

V důsledku historických změn a vývoje společnosti se v průběhu tisíciletí a staletí role obou rodičů a především jejich vztah k dítěti měnili a vyvíjeli. Měnilo se především vnímání postavení dítěte ve společnosti, a také práva a povinnosti otce dítěte. V této kapitole bych ráda stručně shrnula vývoj postavení rodičů a dětí a zmínila relevantní právní úpravu, jež se rodinněprávními vztahy zabývala.

Již ve 4. století před naším letopočtem řecký filosof Aristotelés ze Stageiry věřil v otcovskou autoritu. Otec rodiny byl podle něj dokonalejší bytostí a byl nadřazen manželce i dětem. Veškerá jeho rozhodnutí byla tedy rozhodující.¹

Princip otcovské autority a nadřazenosti se uplatňoval i v antickém Římě. Muž jakožto hlava rodiny („*pater familias*“) měl absolutní moc nad svými potomky tzv. „*patria potestas*“². Tuto moc mohl využít k jakémukoli nakládání se svými potomky, mohl ji dokonce využít i k usmrcení či prodání svých dětí. Žena byla manželovi zcela podřízena.^{3 4} V otázce otcovství manželských dětí byla stanovena podobně jako v našem právním řádu domněnka otcovství. Manžel matky dítěte byl považován za otce v případě, že se dítě narodilo od stoosmdesátého prvního dne od uzavření manželství do třetího od jeho skončení. Manžel však tuto domněnku mohl vyvrátit, podal-li důkaz, že není způsobilý k plození, či z nějakého důvodu s manželkou neměl soulož. U dětí narozených mimo manželství, byl právní vztah k otci upravován velmi omezeně, případně vůbec a takové dítě bylo společností považováno za dítě bez otce⁵. Až později zavedlo římské právo způsoby legitimace dítěte zrozeného mimo manželství.⁶ Především „*per matrimonium subsequens*“, tedy uznání otcovství k dítěti následným uzavřením manželství, jež bylo zakotveno za císaře Justiniána.

Rozdílně tomu bylo u určení mateřství. Platila jednoduchá zásada, že matkou dítěte je ta žena, jež dítě porodila.⁷ Tato zásada se přenesla římského práva až do dnešní právní úpravy určování mateřství. V antickém Římě, byla tato zásada jistě zcela dostačující, a také nejlépe

---

¹SEDLÁČEK, Lukáš, PLESKOVÁ, Kateřina. *Aktivní otcovství*. 2008 [online][cit. 28. dubna 2014]. Dostupné na <<http://www.tatadoma.cz/download/aktivni-otcovstvi.pdf>>.

²KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. s 143.

³KADLECOVÁ, Marta a kol. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s 120.

⁴KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. s 133

⁵KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. s 149.

⁶RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1999. s 73.

⁷KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. s 353.

prokazatelná. Až s nástupem moderní medicíny je možné v přílišné jednoduchosti této zásady spatřovat problém v souvislosti s instituty asistované reprodukce či surogátního mateřství.

Evropské právo bylo v oblasti určování rodičovství ovlivněno silně římským právem. Později pak i právem kanonickým. Zajímavým faktem je, že v anglickém common law až do 16. století se nemanželským dětem nepřiznával k matce ani otci žádný právní vztah, a to ani po následném uzavření manželství.⁸

Ve středověku vnímala katolická církev rozdílně děti narozené v manželství a mimo něj. Děti narozené v manželství byly považovány za děti manžela.⁹ U nemanželských dětí však rozlišovala mezi dětmi narozenými z trvalého konkubinátu, z náhodného spojení, děti prostitutky a děti narozené z cizoložnictví. Současně stanovila, zda takové dítě může být při splnění určitých podmínek legitimováno.¹⁰ Například děti z dvojnásobného cizoložství nemohly být legitimovány ani následným sňatkem rodičů či milostí papeže nebo panovníka. Takové děti nepatřily do rodiny svého otce a neměly v ní dědické právo. U nemanželských dětí šlechticů zemská zřízení v 16. století nařizovala, že šlechtic musí dítě vychovat na svém statku a podléhalo jeho otcovské moci, postavení však mělo jako poddaní.¹¹

Významnou změnou bylo přijetí Císařského patentu za vlády Josefa II. v roce 1787, jenž zrovnoprávnil postavení manželských a nemanželských dětí. Ten se stal součástí ABGB, který přinesl na dlouhou dobu stabilitu do vztahu mezi rodiči a dětmi. Rodinně právní vztahy na území dnešní české republiky se touto úpravou s drobnými změnami řídily až do roku 1945.¹² Císařským patentem č. 208/1854 byl zaveden zákon o soudním řízení ve věcech nesporných, jež obsahoval specifika řízení o osvojení, legitimaci a propuštění z otcovské moci.

Po rozpadu monarchie a vzniku Československé republiky došlo recepční normou¹³ pro oblast rodinného práva k převzetí norem Rakouska - Uherska. Do právního postavení dětí pak zasáhl zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských a zákon č. 56/1928 tzv. "alimentační zákon".¹⁴

---

⁸RADVANOVA, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 1999. s 73.

⁹SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s 72.

¹⁰VOJÁČEK, Ladislav a kol. *České právní dějiny*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s 153.

¹¹KADLECOVÁ, Marta a kol. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s 133.

¹²NOVOTNÁ, Věra. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.) *Právo a rodina*, 2014, roč. 16, č. 1, s. 1.

¹³zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného československého státu

¹⁴KADLECOVÁ, Marta a kol. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s 140 – 141.

V letech 1939 až 1945, během období Protektorátu Čechy a Morava došlo k recipování veškerých zákonů, jež platily v Říši. V tomto období bylo vydáno několik vládních nařízení, jež upravovaly postavení především židovského obyvatelstva a zakazovaly uzavírat smíšená manželství mezi příslušníky protektorátu a osobami židovského původu. Stejně tak nebylo možné legitimovat děti, jež by byly zplozeny „smíšenými“ páry.

V roce 1948 byla na našem území vydána Ústava, jež v čl. 10 a čl. 11 zaručovala zvláštní ochranu rodiny a odstranila diskriminaci dětí na základě jejich původu. Původ dítěte mu nesměl být jakkoli k újmě. V roce 1949 byl pak přijat zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Tento zákon vyčlenil rodinné právo z obecné úpravy občanského práva a sjednotil veškeré předpisy rodinného práva. Tento zákon více rozvedl čl. 11 Ústavy a zrovnoprávnil všechny děti. Odstranil tak rozlišování dětí na manželské a nemanželské. Současně odstranil autoritativní a nadřazené postavení manžela a taktéž se zabýval otázkou domněnek otcovství.¹⁵ Veškeré dřívější prameny v oblasti procesněprávní úpravy rodinněprávních věcí byly zrušeny zákonem č.142/1950 Sb., občanským soudním řádem. Ten ve své druhé části hlavně třetí obsahoval i úpravu řízení o uznání, zjištění a popření otcovství. V roce 1963 byl vydán ZOR, jehož platnost skončila až s účinností NOZ k 1. lednu 2014. Tento zákon stanovil podrobně domněnky určení otcovství. Společně s účinností ZOR nabyl účinnosti i zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, jenž ve svých ustanoveních nevěnoval specifikům rodinněprávních řízení zvláštní část a pouze stanovil výjimky z obecně platných pravidel.¹⁶ Přestože tento zákon prošel velkým množstvím novel, úprava řízení v rodinněprávních věcech zůstávala po dlouhá léta roztržštěná a nesystematická. V souvislosti s kodifikací občanského práva v NOZ došlo i k zásadní novelizaci tohoto zákona a především pak k přijetí ZŘS, jenž komplexně upravuje problematiku nesporných a jiných zvláštních řízení a tedy i řízení ve věcech rodinněprávních. Současná právní úprava určení a popření rodičovství obsažená v NOZ a ZŘS a její analýza jsou hlavním předmětem této práce.

---

¹⁵SCHELLE, Karel a kol. *Rodinné kodexy*. Ostrava: Key Publishing, 2010. s 156.

¹⁶ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu s jejich aktuálními problémy*. Praha: Leges, 2010. s 18.

2. Rodina a rodičovství

Přestože je rodina základní jednotkou každé moderní společnosti a institut rodičovství je s rodinou nedílně spjat, překvapivě nenalezneme v současné právní úpravě obecně použitelnou legální definici ani jednoho z těchto institutů. Přestože se řada zákonů o rodině zmiňuje (např. TZ se ve své hlavě IV. zabývá trestnými činy proti rodině a dětem), obecné vymezení rodiny zde nenajdeme. Nejinak tomu bylo i v úpravě platné do 31. prosince 2013, kdy ani ZOR tyto pojmy nedefinoval.

Současná právní úprava obsažená v NOZ, pouze stanoví podmínky, dle kterých se určí rodičovství konkrétní osoby k dítěti, samotný pojem rodičovství ale více nerozvádí. V praxi rozlišujeme tři druhy rodičovství k dítěti: rodičovství biologické, právní a tzv. sociální (tedy rodičovství vzniklé především na základě sociálních vazeb k dítěti). Z biologického hlediska můžeme říci, že rodičem dítěte rozumíme osobu, díky jejímuž genetickému materiálu ve spojení s druhou osobou bylo dítě zplozeno. Zde mimo jiné narážíme na problematiku surrogátního mateřství či asistované reprodukce. Právní rodičovství k dítěti určujeme na základě určitých zákonem daných domněnek. V důsledku těchto domněnek je ovšem možné, aby rodičovství biologické nebylo v souladu s rodičovstvím právním. Tento rozpor právního stavu s biologickou a sociální realitou je poté možné napravit v řízeních o určení a popření rodičovství. Český právní řád výslovně neuvádí, že dítě může mít legálně pouze dva rodiče a to rozdílného pohlaví. Lze to ovšem dovodit z ostatní právní úpravy, týkající se rodičovství k dítěti. Rozdílně je tomu například ve Spojeném království, kde toto bylo přímo stanoveno v případě Tv T (Shared Residence) [2010] EWCA Civ 1366.¹⁷ Ve sporu registrovaného lesbického páru a známého dárce, se odvolací soud ve svém rozhodnutí zmínil, že dítě může mít pouze dva legální rodiče, přiznal však rodičovskou odpovědnost i partnerce matky dítěte.

Ke vzájemnému vztahu biologického a právního rodičovství se vyjádřil ve svém rozhodnutí NS.¹⁸ Zabýval se otázkou platnosti souhlasného prohlášení matky a muže, jenž o sobě tvrdil, že je otcem dítěte. Toto prohlášení učinili, přestože si oba byli vědomi, že muž nemůže být biologickým otcem dítěte. Soud ve svém rozhodnutí uznal, že ačkoli není v praxi vyloučeno, aby souhlasné prohlášení otcovství učinil i muž, který není jeho biologickým

---

¹⁷ Case T v T (Share residence) before Court of Appeal (Civil Division), 2010. EWCE Civ 1366. Journal of Social Welfare and Family Law, 2011, vol. 33, iss. 2, p. 175 - 179

¹⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012 sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

otcem. Zdůraznil však, že tento institut má však především sloužit k uvedení biologického rodičovství do souladu se stavem právním. Pro případy, kdy muž není biologickým otcem dítěte a přesto chce dítě „uznat“, slouží institut osvojení. Souhlasné prohlášení matky a muže, jenž nemůže být otcem dítěte, je tedy možné pokládat za absolutně neplatné pro obcházení ustanovení § 794 NOZ o osvojení dítěte. Současně však uvedl, že je vždy třeba vzít do úvahy, zda je takové prohlášení v rozporu se zájmy dítěte.

3. Právo dítěte znát své rodiče

V Úmluvě o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) ze dne 20. listopadu 1989 nalezneme zakotveno právo dítěte znát své rodiče. Toto právo je na základě ustanovení čl. 10 Ústavy ČR součástí českého právního řádu. Dítě má dle čl. 7 Úmluvy právo znát svůj původ, a tudíž poznat své biologické rodiče. Na to toto právo je třeba nahlížet, jako na právo, jež si zaslouží zvláštní ochranu. Na základě výše zmíněného článku Úmluvy je zákonodárce povinen přijmout takovou legislativu, jež vytváří takové podmínky, aby dítě mohlo poznat své rodiče. Současně je nutné mít na paměti, že při aplikaci procesněprávních předpisů musí být zájem dítěte dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy rozhodujícím hlediskem při jakémkoli rozhodování týkající se dětí.

Právo znát své rodiče můžeme vnímat v širším kontextu jako právo poznat své rodiče, rozvíjet s nimi sociální, emoční a jiné vazby. Právo znát své rodiče můžeme řadit společně s právem na jméno jako instituty identifikace. Zákonodárce tedy musí umožnit přístup dítěti k takovým dokumentům, z nichž je možné údaje o rodičích získat. V tomto případě přístup k rodnému listu, jež je zapsán v knize narození, kterou vede příslušný matriční úřad.

V praxi ovšem může nastat případ, že v rodném listě bude zapsán pouze jeden rodič či dítě si bude vědomo faktu, že zápis neodpovídá skutečnosti. Například v případě, že otcovství k dítěti bylo určeno na základě některé z domněnek otcovství.¹⁹ Avšak právní stav neodpovídá stavu biologickému. V případě, že dítě nemá v rodném listě uvedeného otce, zákonodárce splňuje svou povinnost zachovat právo dítěte na to znát své rodiče pomocí umožnění zahájit řízení o určení otcovství. Dle §783 NOZ má dítě právo navrhnout, aby otcovství určil soud. Může se tedy domáhat určení, že konkrétní muž je jeho otcem. Rozporuplný je ovšem fakt, že dítě nemá stejnou možnost při popření otcovství, přestože se tato otázka dotýká jeho osobního stavu. Je-li tedy otcovství určeno dle některé z domněnek, ač biologicky neodpovídá skutečnosti, dítě se dostává do bezvýhodné situace. Nemůže-li dítě podat takový návrh a současně nelze nikoho na základě dispoziční zásady k podání takového návrhu nutit, je právo dítěte znát své rodiče silně oslabeno.

---

¹⁹ Viz k domněnkám otcovství v následující kapitole Určení rodičovství dle NOZ

4. Určení rodičovství dle NOZ

Na základě biologických zákonů lidského rozmnožování má každý člověk rodiče - otce a matku. Zatímco biologické vazby mezi dítětem a jeho rodiči vznikají již samotným faktickým zplozením, vazby právní je třeba určit. Z tohoto důvodu je k určení třeba stanovit jistá legislativní pravidla, na základě kterých bude právní rodičovství k dítěti co nejrychleji a jednoduše právní rodičovství k dítěti určeno. Nelze totiž pochybovat o tom, právní rodičovství mezi dítětem a rodičem je vztah právně velmi důležitý a dítě by mělo znát svůj rodinný původ.²⁰ V této části práce se proto zaměřím na právní ustanovení, na základě kterých je rodičovství k dítěti obecně určováno.

4.1. Určení mateřství

Jak jsem již zmínila v první kapitole své práce, úprava určení mateřství k dítěti v NOZ²¹ vychází, stejně jako dřívější úprava, z římské zásady „*mater semper certa est*“ (matka je vždy jistá).²² §775 NOZ tedy výslovně stanoví, že matkou dítěte je žena, která je porodila. Z tohoto ustanovení a současně důvodové zprávy k NOZ²³ vyplývá, že porod dítěte je zákonodárcem vnímán jako jediná relevantní skutečnost pro určení mateřství. Tato úprava má kogentní povahu, pro kterou není možné se od ustanovení odchýlit a zákonodárce se jí nejspíše snažil předejít různým možnostem obchodování s dětmi.²⁴

V souvislosti s tímto ustanovením ovšem nastává problém v případech tzv. surogatního mateřství. Tedy v případech, kdy dítě porodí žena, již bylo implantováno embryo vytvořené in vitro z vajíčka a spermie jiného páru. Žena, jež poskytla vajíčko k oplodnění (biologická matka), má pouze možnost požádat o osvojení dítěte dle § 804 ZOK. Zatímco žena, která dítě „pouze“ odosila a pravděpodobně nechce být dítěti rodičem, je automaticky ze zákona považována za matku dítěte. Právní úprava také současně nutí biologickou matku na základě ustanovení § 836 NOZ, aby nejpozději do zahájení školní docházky dítě o osvojení

²⁰ Viz již zmíněná Úmluva o právech dítěte.

²¹ zákon č.89/2012 Sb., nový občanský zákoník.

²² HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3.přepr. a dopl. vydání. Brno: Doplněk, 2006. s 187.

²³ Důvodová zpráva NOZ. [online][cit. 1. března 2014] Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

²⁴ PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s 64.

informovala, čímž může dojít k narušení určitých sociálních vazeb mezi ní a dítětem. V souvislosti s náhradním mateřstvím uvádí zákonodárce v důvodové zprávě také to, žalobě biologické matky proti ženě, která dítě porodila, soud nevyhoví. Dle mého názoru tato úprava dostatečně nereflektuje lékařský vývoj a staví zcela nelogicky biologickou matku dítěte do pozice osvojitele a současně jí neposkytuje dostatečnou právní ochranu. V budoucnu tedy může docházet k případům, kdy náhradní matka nedá po porodu souhlas s osvojením. Uvážíme – li, že s náhradní matkou není možné uzavřít smlouvu, jež by biologické matce zaručila, že jí bude dítě po porodu předáno. Je třeba mít na paměti, že taková smlouva by dle NOZ nebyla platná, jelikož není možné nakládat s člověkem jako s věcí. Bylo by tedy přinejmenším vhodné, aby zákonodárce umožnil biologické matce podat návrh na zahájení řízení nahrazení souhlasu rozhodnutím soudu, v případě neposkytnutí souhlasu surrogátní matkou s osvojením.²⁵ Řešením by mohlo být i ustoupení od zásady, dle níž je pro určení mateřství relevantní porod a v případech náhradního mateřství by se dle zákona za matku považovala žena, jež poskytla genetický materiál, případně žena, v jejímž zájmu došlo k umělému oplodnění.²⁶ V souvislosti s řízením o určení a popření mateřství dle § 426 ZŘS je třeba konstatovat, že toto řízení nelze v současnosti pro případy surrogátní mateřství použít.

4.2. Určení otcovství

I po nedávné kodifikaci občanského práva v NOZ, vychází náš právní řád stále z myšlenky, že otcovství muže k dítěti je třeba předpokládat tehdy, jestliže nastanou určité zákonem předpokládané skutečnosti, tzv. právní domněnky otcovství. Skutkový základ konkrétní domněnky je založen buď objektivní skutečností, nebo může být vytvořen volným projevem.²⁷ Zatímco matka dítěte bude ve většině případů snadno určitelná, prokázat, že dítě zplodil určitý muž, může být poměrně obtížné. Právní domněnky otcovství vycházejí především ze zkušeností, které se nejčastěji opakují.²⁸ Jde o jakési zákonem zakotvené předvídaní, kdo je s největší pravděpodobností otcem dítěte. Zákonné domněnky otcovství, jež je třeba vždy uplatnit v pořadí, ve kterém jsou v zákoně uvedené. Otcovství ke konkrétnímu dítěti je pak

---

²⁵ STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4, s 19.

²⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova, výživa nezletilého. Praha: Leges, 2013. s 114.

²⁷ Více RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 1999. s 73-77.

²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3.přepr. a dopl. vydání. Brno: Doplněk, 2006. s 192.

možné určit vždy pouze na základě jedné z těchto domněnek.²⁹ Tímto je zcela vyloučeno, aby otcovství k témuž dítěti současně svědčilo více mužům. V souvislosti s tématem této práce je třeba zmínit, že tyto domněnky otcovství dle NOZ jsou vyvratitelné, a tudíž je možné se obrátit na soud v případě, že takto určené otcovství k dítěti není v souladu se skutečným biologickým stavem. Samotnému řízení o určení a popření rodičovství se věnuji podrobně dále ve své práci.

4.2.1. První domněnka určení otcovství

První domněnka otcovství svědčí dle § 776 již tradičně manželovi matky dítěte. Otcem dítěte je tedy manžel v případě, že se dítě narodí kdykoli od uzavření manželství až do třístého dne od zániku manželství či prohlášení za neplatné nebo poté, co byl manžel prohlášen za nezvěstného. Tato právní úprava vychází především ze samotného účelu manželství, jenž je mimo jiné i zplození společných dětí.³⁰ Zákon tedy předpokládá, že je-li dítě počato během trvání manželství, biologickým otcem dítěte bude právě manžel matky. Tuto domněnku bylo možné nalézt již v předchozí úpravě dle ZOR a obecně lze říci, že se uplatní nejčastěji. NOZ však oproti dřívější úpravě pouze doplňuje ustanovení uplatnění této domněnky i v případě prohlášení manžela za nezvěstného. Tato domněnka se uplatní přímo ze zákona a není třeba jej konstatovat žádným rozhodnutím a to i v případě, že muž fakticky není biologickým otcem dítěte. Souladu biologického a právního rodičovství je však v takovém případě možné dosáhnout v řízení o popření otcovství dle § 417 a násl. ZŘS. Provdá-li se žena znovu, za otce dítěte je považován pozdější manžel, a to i v případě, že se dítě narodí před uplynutím třístého dne od zániku předchozího manželství či prohlášení manželství za neplatné. Toto ustanovení řeší případnou situaci, kdy by otcovství k dítěti mohlo svědčit dvěma mužům, narodilo-li by se dítě před třístým dnem od zániku předchozího manželství. Za otce se však vždy považuje pozdější manžel. Toto ustanovení vychází především ze zkušenosti, že v případě rozpadu manželství, to bude s největší pravděpodobností právě pozdější manžel, jenž je biologickým otcem dítěte.

Zákon současně v § 777 NOZ pamatuje, na situaci kdy se dítě narodí v době mezi zahájením řízení o rozvod a třístým dnem po rozvodu manželství, ale manžel není otcem

---

²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3.přepr. a dopl. vydání. Brno: Doplněk, 2006. s 193.

³⁰ Tamtéž

dítěte a naopak jiný muž o sobě tvrdí že je otcem tohoto dítěte. V takovém případě může matka, manžel a tento muž podat návrh na zahájení řízení dle § 416 ZŘS. V tomto řízení manžel matky prohlásí, že není otcem dítěte a druhý muž prohlásí, že je biologickým otcem dítěte. Připojí-li se k oběma prohlášením matka dítěte, dojde k určení otcovství na základě souhlasného prohlášení účastníků řízení a soud to uvede do protokolu a oznámí příslušnému matričnímu úřadu. Jedná se o zvláštní případ řízení, kdy dochází k popření otcovství manžela matky a současně určení otcovství jiného muže. Je však nezbytné zmínit, že tato ustanovení se použijí pouze pro narození dítěte do tři sta dní od zániku manželství nebo prohlášení manželství za neplatné. Po této lhůtě je třeba uplatnit jiné domněnky otcovství. Byl-li však právní vztah založen první domněnkou, další domněnky otcovství je možné použít až po pravomocném rozhodnutí o popření otcovství.

Zvláštním případem určení otcovství, stojícím mimo tradiční dělení domněnek otcovství, je pak určení otcovství k dítěti, které bylo počato umělým oplodněním a narodilo se neprovdané ženě. Dle § 778 NOZ je otcem dítěte muž, který dal k umělému oplodnění souhlas. Narodí-li se dítě mezi stošedesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodnění, nelze takto určené otcovství k dítěti popřít bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito, ledaže by matka otěhotněla jinak.

4.2.2. Druhá domněnka určení otcovství

Za druhou domněnku, je již tradičně považováno souhlasné prohlášení rodičů, nyní upravené v § 779 NOZ. Určit otcovství tímto způsobem je možné dokonce i k ještě nenarozenému dítěti, pokud je již počato. Na rozdíl od první domněnky, která svědčí manželce matky, se tato domněnka však neuplatní automaticky a je zapotřebí projevu vůle. Právě tento svobodný projev vůle je možné vnímat jako jistou záruku toho, že takto založený právní stav odpovídá pravděpodobně i stavu biologickému, i když to nemusí být pravidlem. Toto souhlasné prohlášení je vždy nutné činit osobně před soudem či matričním úřadem, nemusí však být učiněno současně. Před soudem dle § 415 ZŘS je toto prohlášení třeba učinit vždy v případě nezletilého, který není plně svéprávný a také u zletilých osob, které nejsou zcela svéprávné. Souhlasné prohlášení není možné učinit v případě, že matka dítěte nemůže posoudit význam svého prohlášení pro duševní poruchu nebo znamenalo-li by opatření jejího prohlášení těžko překonatelnou překážku. Na toto prohlášení je třeba nahlížet jako na právní jednání, a proto je nyní možné se dovolat jeho neplatnosti ve lhůtě stanovené k podání návrhu

na popření otcovství. V souvislosti se souhlasným prohlášením rodičů je třeba zmínit také to, že v případě, že se narodí dítě ženě, jejíž manžel byl prohlášen za mrtvého, a dojde k určení otcovství souhlasným prohlášením matky a jiného muže, otcem dítěte i nadále zůstává jiný muž, i v případě, že se zjistí, že prohlášený za mrtvého stále žije.

4.2.3. Třetí domněnka určení otcovství

Pokud nebylo otcovství k dítěti určeno na základě předchozích dvou domněnek, je třeba, aby o otcovství určil soud pravomocným rozhodnutím.³¹ Matka, dítě i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem může podat návrh na toto určení. Na základě třetí domněnky vyjádřené v § 783 odst. 2 je otcem muž, který matkou dítěte souložil v rozhodné či kritické době. Tuto dobu zákon specifikuje jako dobu, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesátí dní a více než tři sta dní, ledaže by otcovství vylučovaly závažné okolnosti. Zde je třeba upozornit na to, že předchozí úprava v ZOR stanovila rozdílnou rozhodnou dobu, a sice jako dobu, od které neprošlo méně než sto osmdesátí dnů od narození dítěte a více než tři sta dní. Tato kratší doba lépe odpovídá současnému vědeckému poznání a vývoji lékařství. Pro určení otcovství na základě této domněnky je tedy třeba nejen projev vůle, jako je tomu u souhlasného prohlášení rodičů, ale je třeba prokázat také soulož v rozhodné době a vydání soudního rozhodnutí.

Lze tedy konstatovat, že NOZ předchozí úpravu určení otcovství na základě domněnek, jež byla obsažena v ZOK, pouze doplňuje a upřesňuje a do tohoto systému nepřináší zásadní změny. Což je zcela pochopitelné, jelikož je třeba mít na paměti, že tyto domněnky vycházejí především z dlouhodobě všeobecně přijímaných zkušeností, kdo je při splnění určitých podmínek s největší pravděpodobností otcem dítěte.³²

---

³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3.přepr. a dopl. vydání. Brno: Doplněk, 2006. s 202.

³² Tamtéž. s 192.

5. Povaha řízení o určení a popření rodičovství

Civilní proces se historickým vývojem rozčlenil na základní dva druhy – řízení sporná a řízení nesporná. Tato diferenciací civilního procesu je výsledkem dlouhého postupného vývoje. Původně bylo jediným druhem řízení sporné. Existoval tedy pouze jednotný civilní proces, jenž měl povahu sporu o právo.³³ Potřeba využití civilního procesu i k plnění dalších funkcí a cílů, však vedla k postupnému oddělení od sporného řízení a vzniku řízení nesporného.

V pozdějším období První republiky byla právní úprava soudního řízení sporného a nesporného oddělena. Sporná řízení upravoval zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních, a nesporná řízení byla upravena dvěma předpisy. Jednotlivá nesporná řízení včetně hmotněprávních aspektů, upravoval tzv. nesporný patent č. 208/1854 ř.z. a procesní stránku nesporných řízení upravoval komplexně zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného. Subsidiárně pak bylo možné použití zákona o řízení sporném v případě ustanovení upravující strany, zmocněnce, právo chudých, řízení, ústní jednání, důkazy, usnesení a navrácení k předešlému stavu.³⁴

V období totalitního státu však byla na našem území snaha o zavedení tzv. jednotného řízení a rozdíly mezi jednotlivými druhy řízení byly stírány. Tato snaha se projevila v Občanském soudním řádu z roku 1950 i z roku 1963. Až po roce 1989 docházelo řadou novel k postupnému překonání jednotnosti řízení a vyčleňování nesporného řízení z obecné úpravy civilního řízení pomocí speciálních výjimek pro nesporná řízení.³⁵ Několik desítek novelizací OSŘ však postupně vedlo k jeho nepřehlednosti a nevyváženosti. V důsledku toho došlo k 1. lednu 2014 k vyčlenění nesporných a jiných řízení do samostatného zákona, čímž došlo nejen k celistvé úpravě nesporných řízení, ale také k zpřehlednění OSŘ. ZŘS je v poměru speciality k OSŘ a je v případě otázek neupravených v ZŘS je možná subsidiární použití ustanovení OSŘ.

Vyčleněním nesporných a jiných řízení do zvláštního zákona se ČR přiblížila k právní úpravě našich západních sousedů. I ve Spolkové republice Německo a v Rakouské republice,

³³WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. s 37.

³⁴Důvodová zpráva k ZŘS [online][cit. 13. března 2014]. Dostupné na <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK8YGKM5VS>>. s 6.

³⁵WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. s 38.

jsou řízení sporná a nesporná oddělena formou samostatných procesních předpisů, mezi kterými je vztah subsidiarity.

Jak jsem již zmínila ve své práci výše, v OSŘ z roku 1950 převládala snaha tzv. jednotného řízení. V důsledku toho byla řízení o určení a popření rodičovství zařazena mezi řízení sporná a toto pojetí přejal i OSŘ z roku 1963. Ve sporném řízení jde ovšem především o ochranu porušeného nebo ohroženého subjektivního práva. Má funkci reparační a rozhodnutí mají většinou deklaratorní povahu, což neodpovídá potřebám řízení o určení a popření rodičovství. Řadou novelizací byly tedy postupně do OSŘ přidávány pro řízení o určení a popření rodičovství výjimky a odchylky z obecné úpravy sporných řízení, jež toto řízení stále více přibližovaly řízením nesporným. Dřívější úprava, která se opírala převážně o ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ, však byla velmi nepřehledná. Účinností ZŘS se z řízení o určení a popření stalo typické řízení nesporné. Tedy řízení, ve které jde především o úpravu právních vztahů mezi účastníky do budoucna, a pro které se uplatní řada odlišných zásad řízení oproti řízením sporným.³⁶

---

³⁶ Těmto zásadám se věnuji podrobněji v kapitole Zásady řízení o určení a popření rodičovství

6. Právní prameny řízení o určení a popření rodičovství

Veškerá právní úprava, týkající se určování rodičovství musí být, stejně jako veškeré jiné právní předpisy, v souladu s ústavním pořádkem. Mezi prameny práva je tedy třeba zařadit Ústavu ČR³⁷ a to především hlavu IV, jež obsahuje principy a zásady týkající se výkonu soudní moci. Současně je třeba vycházet z principů zakotvených v Listině základních práv a svobod³⁸ a to především z čl. 32, jenž se zabývá ochranou rodiny. Ustanovení tohoto článku zaručují ochranu rodičovství a rodiny a současně zvláštní ochranu dětí. Stanoví také rovnost manželských a nemanželských dětí. V hlavě V. pak nalezneme základní zásady, jež se projevují v řízeních před soudy a vztahují se tedy i na řízení o určení a popření rodičovství. Mezi nejdůležitější zásady patří právo na spravedlivý proces, které zakotvuje čl. 36. Dále pak čl. 37, jenž stanoví právo na právní pomoc v řízeních před soudy, rovnost účastníků řízení a právo na tlumočníka. A také čl. 38, zakotvující právo na zákonného soudce a další zásady civilního procesu. Na základě čl. 10 Ústavy jsou prameny práva také vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána. V souvislosti s určováním rodičovství je třeba zmínit Úmluvu o právech dítěte, Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Veškerá vnitrostátní úprava musí být v souladu s Evropským právem a judikaturou ESLP.

Jak již bylo několikrát zmíněno, důležitým pramenem pro určování rodičovství je hmotněprávní úprava obsažená v NOZ a to konkrétně v § 775 až §793. V těchto ustanoveních nalezneme nejen již zmíněné domněnky, na základě kterých se určuje rodičovství k dítěti, ale také lhůty, ve kterých je možné podat návrh na zahájení řízení o popření a určení rodičovství.

Hlavním procesněprávním pramenem práva pro řízení o určení či popření rodičovství se s účinností od 1. ledna 2014 stal již několikrát jmenovaný ZŘS. K řízením o určení a popření rodičovství se vztahuje první část tohoto zákona, jež stanoví obecné principy pro řízení dle ZŘS. Stěžejní je ovšem hlava V, v níž v oddílu 3 nalezneme úpravu konkrétních řízení, týkajících se rodičovství. Zákon mezi tyto řízení řadí *určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, řízení o určení a popření otcovství a řízení o určení a popření mateřství*. Vzhledem k vztahu speciality ZŘS k OSŘ, nemůžeme opomenout OSŘ jako jeden z důležitých pramenů. Ustanovení § 1 odst. 2 ZŘS výslovně stanovuje subsidiární použití

---

³⁷ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

³⁸ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

OSŘ. Mezi další prameny úpravy řízení o popření a určení rodičovství lze zařadit zákon o soudních poplatcích³⁹, jenž upravuje poplatky za řízení a za jednotlivé soudní úkony. Zákon o znalcích,⁴⁰ vzhledem k častému využívání znaleckých posudků v rámci těchto řízení, a také zákon o soudech a soudcích, jež upravuje organizaci soudů a jejich pravomoc.⁴¹ Důležitým pramenem je také zákon o matrikách.⁴²

---

³⁹ zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů,

⁴¹ zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících, státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁴² zákon č. 312/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

7. Zásady řízení o určení a popření rodičovství

Na řízení o určení a popření rodičovství je již tradičně nahlíženo jako na specifický druh řízení s ohledem na projednávané skutečnosti, jež mají směřovat především k vyřešení poměrů k dětem a jejich statusových otázek. Jak jsem již ve své práci zmínila, řízení o určení a popření rodičovství spadalo dříve mezi řízení sporná, avšak zvláštní charakter těchto řízení se samozřejmě odrážel v zásadách, jež tato řízení ovládala. Tyto zásady se významně odlišovaly od procesních zásad, jež se uplatnily v tzv. „klasických“ řízeních sporných, avšak v právní úpravě byly zakotveny pouze jako výjimky z obecně platných zásad, což bylo značně matoucí. Dle mého názoru, je tedy zcela logické, že zákonodárce v nové právní úpravě zařadil tato řízení mezi řízení nesporná, což lépe vystihuje charakter těchto řízení a umožňuje užití i těch zásad, jež nebyly dříve ani mezi výjimkami z obecné úpravy sporných řízení.

Vůdčí zásadou řízení o určení a popření rodičovství je bezpochyby zásada materiální pravdy. Tuto zásadu nalezneme vyjádřenou v ustanovení § 20 odst. 1 ZŘS. Soud je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí a není přitom omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci. Soud tedy v řízeních o určení a popření rodičovství postupuje tak, aby zjistil vyčerpávajícím způsobem skutkový stav a na základě toho vydal správné a spravedlivé rozhodnutí. Tedy rozhodnutí, které je v souladu se skutečným stavem věci, v těchto řízeních je to především soulad se stavem biologickým. K zjištění skutečného stavu pak přispívá také uplatnění zásady vyšetřovací dle § 21 ZŘS, kterou je soud pro tato řízení vázán a na základě které soud nese odpovědnost za skutkový základ soudního rozhodnutí.⁴³

Na rozdíl od dřívější úpravy a sporné povahy řízení o určení a popření rodičovství, po zařazení těchto řízení mezi řízení nesporná se již neuplatní zásada kontradiktornosti. Účastníci řízení již proti sobě nestojí v postavení odpůrců. V těchto řízeních nejde o spor o právo, ale o ochranu právem chráněných zájmů a účastníci řízení již proti sobě nestojí v postavení vzájemných „protivníků“.

V řízeních o určení a popření rodičovství se také uplatní zásada veřejnosti. Projevem této zásady je § 19 ZŘS, který stanoví, že k projednání věci samé soud nařídí jednání. Nařízení jednání tak umožňuje přímý styk soudu se všemi účastníky. S touto zásadou pak úzce souvisí i zásady ústnosti a přimosti, jež se v těchto řízeních také projeví, tato zásada

---

⁴³ Zásadě vyšetřovací se podrobněji věnuji v kapitole Dokazování.

zaručuje důkladnější projednání věci. Soud v těchto řízeních rozhoduje převážně na základě poznatků o skutečnostech, jež získal ústním podáním a přímým stykem s účastníky řízení.⁴⁴ Za částečné prolomení zásady přímosti však můžeme považovat zastoupení nezletilého dítěte jeho opatrovníkem.

Dle nauky jsou nesporná řízení obecně značnou měrou ovládána zásadou oficiality,⁴⁵ tedy že soud zahajuje řízení z důvodu ochrany zájmů společnosti sám z úřední povinnosti.⁴⁶ Lze však konstatovat, že tato zásada se v řízeních o určení a popření rodičovství uplatní pouze v omezené míře. Soud může tato řízení zahájit *ex offio* jen ve dvou zákonem upravených případech dle § 418 odst. 2 a § 419 ZŘS.⁴⁷ V ostatních případech je k zahájení řízení vždy vyžadován dle § 418 ZŘS návrh. Toto ustanovení tedy spíše odpovídá projevu zásady dispoziční. V případě podání návrhu na zahájení řízení, může tedy navrhovatel disponovat s řízením zpětvzetím svého návrhu. Zde je však potřeba také zmínit ustanovení § 15 ZŘS, kde se opět projevuje zásada oficiality. Dle tohoto ustanovení může soud rozhodnout o neúčinnosti tohoto zpětvzetí, jsou-li splněny podmínky pro zahájení i bez návrhu. Netypické je, že s řízením mohou fakticky disponovat i ostatní účastníci řízení, kteří nebyli navrhovatelem. Zákon totiž jasně stanoví, že v případě smrti navrhovatele soud pokračuje v řízení pouze, pokud s pokračováním v řízení vyjádří souhlas další osoba, jež je k návrhu oprávněna.⁴⁸ V případě smrti domnělého otce, jenž byl navrhovatelem řízení, pak soud řízení zastaví, pokud matka dítě nevyjádří zájem v řízení pokračovat. V plné míře se pak zásada dispoziční uplatní v případě řízení o určení a popření rodičovství při podání odvolání proti rozhodnutí soudu 1. stupně či při podání dovolání.

Pro nesporná řízení, a tudíž i pro řízení o určení a popření rodičovství je také typické, že se neuplatní tzv. zásada koncentrace řízení. Konkrétní procesní úkony účastníků tedy nejsou spojeny s určitými stadii řízení. Účastníci tedy mohou navrhopvat a předkládat důkazy a činit prohlášení po celou dobu řízení až do samotného rozhodnutí.

Poměrně nejasná a zavádějící je úprava týkající se náhrady nákladů řízení o určení a popření rodičovství. Ustanovení § 23 ZŘS stanoví, že bylo-li možné řízení zahájit i bez návrhu a v řízeních v statusových věcech manželských a partnerských nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle výsledků řízení. Náhradu nákladů lze však

⁴⁴ SCHELLOVÁ Ilona a kol. *Úvod do civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s 174.

⁴⁵ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. s 362.

⁴⁶ SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Úvod do civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s 150.

⁴⁷ Více se případům zahájení *ex offio* věnuji v kapitole Zahájení řízení o určení a popření rodičovství.

⁴⁸ Okruh věcně legitimovaných osob k podání návrhu na zahájení řízení uvedený v NOZ se v podstatě shoduje s okruhem účastníků řízení, s výjimkou podání návrhu potomkem zemřelého dítěte.

přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu. Jedná se tedy o opak zásady úspěchu ve věci, jak ji známe z ustanovení § 142 OSŘ. Z důvodové zprávy k tomuto zákonu pak dále vyplývá, že pro řízení, jež je možné zahájit jen na návrh, jsou i nadále platná ustanovení o náhradě nákladů dle OSŘ. Řízení o určení a popření rodičovství lze však zahájit bez návrhu pouze ve dvou již zmíněných případech. V těchto případech je tedy zřejmé, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, neodůvodňují-li to okolnosti případu. Otázkou však zůstává, jaký byl záměr zákonodárce ohledně ostatních případů řízení o určení a popření řízení, která lze zahájit pouze na návrh. Zvážíme-li nespornou povahu těchto řízení, nelze mluvit o vítězství jednoho a prohře druhého účastníka. Lze tedy předpokládat, že záměrem zákonodárce je, vztáhnout toto ustanovení i tato řízení, bylo-li ho možné zahájit pouze na návrh, protože zásadou úspěchu ve věci se nelze řídit.⁴⁹ V souvislosti s náklady řízení je také třeba zmínit, že dle § 11 odst. 2 písm. g) SP⁵⁰ je návrhovátelem v řízeních o určení rodičovství osvobozen od soudního poplatku za zahájení řízení. Toto osvobození se ovšem netýká řízení o popření rodičovství. Tímto ustanovením jakoby zákonodárce motivoval občany k zahájení řízení o určení rodičovství k dítěti a tím přispíval k tomu, aby minimalizoval případy, kdy dítě nemá ve svém rodném listě zapsané právní rodiče.

Závěr je také nutné zmínit, že v případě, že je rozhodnutí soudu 1. stupně napadeno odvoláním, úplatní se pro odvolací řízení zásada úplné apelace.⁵¹

---

⁴⁹ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s 336.

⁵⁰ zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ Této zásadě se podrobněji věnuji v kapitole Opravné prostředky.

8. Příslušnost soudu v řízení o určení a popření rodičovství

8.1. Věcná a místní příslušnost

Právo na soudní ochranu patří k základním právům, jež nalezneme vyjádřené v řadě mezinárodních dokumentů, především v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy a v čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu občanských a politických práv. Oba tyto dokumenty jsou pro Českou republiku závazné dle čl. 10 Ústavy. Vyjádření tohoto práva pak nalezneme v čl. 36 odst. 1 Listiny, na základě něhož se každý může domáhat svého práva u nestranného a nezávislého soudu. Podstatou tohoto práva je co nejširší možnost obrátit se na soud, tedy zahájit soudní řízení a povinnost státu zajistit soudní proces.⁵² Nejinak je tomu i v případě práva domáhat se určení či popření rodičovství k dítěti. Toto právo je možné uplatnit u věcně a místně příslušných civilních soudů. Do 1. ledna 2014 byla příslušnost soudu pro řízení o určení a popření rodičovství určována na základě ustanovení OSŘ. Věcně příslušný byl dle § 9 odst. 1 OSŘ okresní soud. Příslušnost okresního soudu, jakožto soudu prvního stupně byla zákonodárcem zachována i poté co vešel v účinnost ZŘS a to na základě § 3 odst. 1 tohoto předpisu. K zásadní změně však došlo u místní příslušnosti. Ta byla dříve určena s ohledem na spornou povahu řízení dle zásady „*actor sequitur forum rei*“, tedy dle obecného soudu žalovaného. Vzhledem k nesporné povaze těchto řízení, není již však nadále možné určovat místní příslušnosti soudu dle žalovaného. Takto určená místní příslušnost soudu navíc způsobovala v minulosti obtíže v souvislosti s obligatorním spojením řízení o určení otcovství s řízením o péči a výživě nezletilého, jelikož k těmto řízením je příslušnost určena dle obecného soudu dítěte.⁵³ Nově je tedy místní příslušnost těchto řízení určena na základě § 417 odst. 1 ZŘS, jenž stanoví, že příslušný pro tato řízení je soud dítěte. Uvážíme-li, že dle dřívější úpravy nebylo dítě v těchto řízeních ani obligatorně účastníkem řízení, jedná se ze strany zákonodárce o velký posun v postavení dítěte a nejspíše o snahu co nejvíce chránit jeho zájmy. V případě, že není možné určit příslušnost dle obecného soudu dítěte, bude místně příslušný obecný soud matky dítěte dle § 417 odst. 2. Zatímco dříve byl často k určení místní

---

⁵²WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. s 18-19.

⁵³ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. s 130.

příslušnosti zásadní obecný soud muže (otce), coby žalovaného, v současnosti je již pro tato řízení zcela irelevantní.

8.2. Postavení rodinněprávních soudců v české justici

V této části své práce bych se ráda zamyslela nad postavením a obsazením soudců, jež rozhodují věci, týkající se rodinněprávních vztahů. Dle názoru doktorky Kantůrkové,⁵⁴ je rodinné právo dlouhodobě podceňovaným oborem. Zatímco v ostatních státech západní Evropy převládá snaha o posílení tohoto odvětví, v české justici mu není přikládána dostatečná důležitost. Na některých soudech jsou tedy na úsek rodinného práva přiřazováni začínající soudci bez praxe v tomto oboru a jakéhokoli psychologického vzdělání. Což se jeví jako zcela nevhodné, uvážíme-li, že například provádění důkazů výslechem účastníků, může být v rodinněprávních věcech a zvláště pak v otázkách určování a popírání rodičovství obtížné, emotivní a vyhocené. Zajímavý je i systém hodnocení výkonnosti soudce. Index pro výpočet výkonnosti soudce, jež rozhodne rodinněprávní věc, je nižší než soudce rozhodující jinou civilní agendu. Což v praxi může znamenat, že soudcům, kteří soudí rodinněprávní věci, bývá na některých soudech přidělováno až 70 věcí k vyřízení měsíčně. Je tedy nasnadě, zda při takovém množství věcí, je soudce schopen veškerým řízením věnovat potřebnou pozornost, pečlivost a čas. Jako pozitivní můžeme vnímat fakt, že od roku 2011 se soudci, kteří působí na úseku rodinného práva, mohou stát členem Sdružení rodinněprávních a opatrovnických soudců v České republice. Cílem tohoto sdružení, je především vzájemné setkávání soudců a předávání si zkušeností z dané problematiky. Současně i setkávání pracovníků justice s pracovníky jiných oborů, jako jsou například odborníci z oboru psychologie či odborníci z různých oborů medicíny. V souvislosti s řízením o určování a popření rodičovství, je tu tedy možnost soudce setkat se s odborníky z oblasti genetiky či sexuologie. Toto sdružení se také podílí na novelizování zákonů týkajících se rodinněprávních vztahů.⁵⁵

---

⁵⁴JUDr. Libuše Kantůrková je soudkyní Okresního soudu v Kolíně a předsedkyní Sdružení rodinněprávních a opatrovnických soudců v České republice.

⁵⁵KANTŮRKOVÁ, Libuše. Postavení rodinněprávních soudců v české justici. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 1, s 5-7.

9. Zahájení řízení o určení a popření rodičovství

9.1.Návrh na zahájení řízení

ZŘS v § 418 odst. 1 stanoví, že řízení o určení i řízení o popření otcovství lze zahájit pouze na návrh. Toto ustanovení se na základě § 426 ZŘS použije i v případě řízení, týkající se určení či popření mateřství. Zákon však rozdílně u jednotlivých řízení stanoví, kdo je k podání návrhu legitimován a v jaké lhůtě. Obecně můžeme pokládat za neobvyklé, že zákonodárce zvolil právě tento způsob zahájení řízení, uvážíme-li, že se jedná o řízení, jež je svou povahou nesporné, která bývají většinou zahájena ex offo. Musíme však současně uvážit, že se jedná o řízení, ve kterých se rozhoduje o statusových otázkách jednotlivců, a proto by stát neměl zasahovat, případně pouze výjimečně, a tedy skutečně raději ponechat zahájení řízení na samotných účastnících. Z tohoto hlediska shledávám přístup zákonodárce za zcela odpovídající a vhodný.

Nejbenevolentnější byl beze sporu zákonodárce v případě ustanovení týkajících se podání návrhu na určení otcovství k dítěti. Tedy v takových případech, kdy otcovství k dítěti nebylo určeno na základě některé z prvních dvou právních domněnek. K tomuto podání jsou aktivně legitimováni dle § 783 NOZ matka dítěte, dítě a muž, který tvrdí, že je otcem dítěte (tzv. domnělý otec). Zahájení tohoto řízení není spojenou s žádnou zákonnou lhůtou. Je tedy možné jej podat i v případě, že dítě dosáhne zletilosti. Zákon se současně zabývá i otázkou smrti některého z aktivně legitimovaných a to v ustanoveních § 783 a 784 NOZ. Návrh je možné podat i v případě, že domnělý otec není již naživu. Návrh se v takovém případě podává proti opatrovníku, kterého k tomuto jmenuje soud, stejně soud postupuje i v případě, že domnělý otec zemře po zahájení řízení. V souvislosti s dřívější spornou povahou řízení o určení otcovství bylo spojeno i to, že matka, která měla v rozhodné době více partnerů a nebyla jistá, kdo je biologickým otcem dítěte, musela podávat žalobu jednotlivě proti každému z nich a to až poté, co bylo pravomocně rozhodnuto, že muž označený v předchozí žalobě není otcem dítěte. Vzhledem k zařazení řízení o určení otcovství mezi řízení nesporná, může nyní matka v návrhu označit i několik mužů za domnělé otce dítěte.

Zákon stanoví pro zahájení řízení o určení otcovství jednu výjimku z ustanovení § 418 odst. 1. Na základě § 418 odst. 2 ZŘS soudu zahájí řízení o určení otcovství ex offo, tedy bez návrhu v případě, že bylo pravomocně rozhodnuto, že zde manželství není. Otcovství

k dítěti tedy nesvědčí manželku matky dítěte na základě první domněnky otcovství dle § 776 NOZ, jelikož manželství tu od počátku není. Přesto je tu právní zájem dítěte na určení, kdo jsou jeho rodiče. Soud tedy zahájí řízení o určení otcovství ke společnému dítěti i bez návrhu. Ingerence soudu je v tomto případě především k ochraně dítěte, aby v důsledku rozhodnutí, že tu manželství není, nedocházelo k tomu, že dítě nebude mít zapsaného otce ve svém rodném listě.

Úprava popření otcovství je oproti určení otcovství značně komplikovanější. V případě, že bylo otcovství k dítěti určeno na základě první domněnky otcovství dle § 776 NOZ a otcovství tedy svědčí manželé matky dítě, může návrh za zahájení řízení o popření otcovství podat manžel matky dítěte a matka. Dítěti však toto právo nesvědčí. Manžel tak může učinit v popěrné lhůtě šest měsíců od dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládající důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte. Toto právo ale může uplatnit nejpozději do šesti let dítěte. Zatímco matka dítěte může otcovství manžela popřít pouze v šestiměsíční lhůtě od narození dítěte. Šestiletá objektivní lhůta byla k popření otcovství manželem matky zavedena až s účinností NOZ.⁵⁶

Vzhledem k nové nesporné povaze paterních řízení, umožňuje spojení řízení o popření a o určení otcovství a trojstranné prohlášení o otcovství dítěte dle § 777 NOZ. Pokud se dítě narodí mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství a manžel prohlásí, že není otcem dítěte a současně jiný muž prohlásí, že je otcem dítěte, soud určí za otce tohoto muže, připojí-li se k oběma prohlášením matka dítěte. Návrh na zahájení řízení k takovému trojstrannému souhlasnému prohlášení může podat kterákoli z uvedených osob. Soud nejdříve přijme prohlášení manžela, že není otcem dítěte, poté přijme prohlášení muže, který tvrdí, že je otcem dítěte a následně přistoupí k uznání otcovství na základě souhlasného prohlášení matky. Soud uvede otcovství k dítěti do protokolu a oznámí matričnímu úřadu.

V případě, že bylo otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů. Je k podání návrhu legitimován muž, jehož otcovství k dítěti bylo určeno na základě prohlášení a matka dítěte. Oba mohou tento návrh podat ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo otcovství takto určeno. U souhlasného prohlášení před soudem, zákon umožňuje učinit takové prohlášení ještě před narozením dítěte. Lhůta pro popření pak neskončí dříve než šest měsíců od narození

---

⁵⁶Tato lhůta je účinná od 1. ledna 2014, dle předchozí úpravy byla lhůta k podání návrhu tříletá. V průběhu posledních let došlo tedy k prodloužení objektivní lhůty z šesti měsíců (tato lhůta byla ÚS shledána jako neústavní) až na současnou šestiletou.

dítěte. Mnoho prostoru však od zákonodárce v nové úpravě nedostal muž, který dal souhlas s umělým oplodněním. Takovému muži zákon právo na popření otcovství nepřiznává a to bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo fakticky použito. Tímto byla vyřešena doposud nepřiliš jasná otázka, zda se toto ustanovení vztahuje i na případy, kdy byl pro umělé oplodnění použit genetický materiál jiného muže a biologický otec bude tedy odlišný od muže, jenž dal k umělému oplodnění souhlas. Muž, který dal s oplodněním souhlas, nemůže podat návrh na popření otcovství, přestože biologický stav nebude v souladu se stavem právním.

I v případě řízení o popření otcovství k dítěti stanovil zákonodárce jednu výjimku z ustanovení § 418 odst. 1, tedy z ustanovení, že toto řízení je možné zahájit pouze na návrh. Soud může dle § 419 ZŘS zahájit řízení i bez návrhu v případě, že otcovství k dítěti bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů. Tuto možnost má soud ale pouze v případě, že to vyžaduje zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva. Přednost mají ta lidská práva, jež náležejí dítěti a matčina práva musí ustoupit, jsou-li s nimi v rozporu. Toto ustanovení ještě doplňuje § 793 NOZ, který stanoví, že se jedná o případy, kdy došlo k souhlasnému prohlášení rodičů, ale otec takto určený nemůže být otcem dítěte. V případě, že tedy soud neprohlásí souhlasné prohlášení rodičů za neplatné, jako to stanovil NS v již zmiňovaném rozhodnutí sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 z důvodů obcházení zákona, například proto, že osobám, jež toto prohlášení učinily, nebylo známo, že muž není biologickým otcem dítěte. Je soudu ponechána možnost zahájit řízení o popření takto určeného otcovství.

NOZ a ZŘS však přinesl zásadní změnu přístupu k popírání otcovství, poté co uplynula lhůta pro popření některému z rodičů. Soud může nově prominout zmeškání popěrné lhůty dle § 792 NOZ a § 425 ZŘS. Tato ustanovení nahrazují dřívější institut podání žaloby nejvyšším státním zástupcem, jenž se v praxi příliš neosvědčil a NS soud opakovaně ve svých rozhodnutích kritizoval nečinnost nejvyššího státního zástupce. Soud nově nejprve posoudí veškeré okolnosti rozhodné pro připuštění návrhu po uplynutí lhůty s ohledem na zájem dítěte a veřejný pořádek a po právní moci rozhodnutí o tomto návrhu nařídí jednání ve věci. Jednání soud nenařídí v případě zamítnutí návrhu. Zákonodárce stanovil i lhůtu, ve které musí soudce o prominutí zmeškání lhůty rozhodnout. Soud je tedy povinen rozhodnout o prominutí do čtyř měsíců od podání návrhu.

Přijetí NOZ a ZŘS tedy přináší do právní úpravy zahájení řízení o určení a popření rodičovství řadu výše zmíněných změn. Je však zarážející, že do úpravy opět neproniklo popěrné právo dítěte, případně popěrné právo muže, jenž tvrdí, že je otcem dítěte.⁵⁷

9.2. Vliv zahájení řízení o určení a popření rodičovství na jiná řízení

9.2.1. Řízení o výživě

Řízení o určení otcovství je ze zákona dle § 422 ZŘS obligatorně spojeno s řízením o péči a výživě nezletilého dítěte. S ohledem na toto ustanovení, došlo od 1. ledna 2014 na základě instrukce Ministerstva spravedlnosti 505/2001 k důležité změně v přiřazení návrhu na civilní úsek soudu. Nově řízení vede po celou dobu opatrovnický úsek místně příslušného soudu a spis se vede od počátku pod značkou P. Odpadla tedy složitá konstrukce, kdy rozsudek byl nejprve veden v rejstříku C na civilním úseku, kde soudce ex offio rozhodl usnesením o zahájení řízení o výživě a spojení věci a až po rozhodnutí ve věci byl rozsudek předán opatrovnickému úseku, kde byl zařazen do spisu pod označením P.

V případě, že domnělý otec již není naživu nebo v průběhu řízení zemře, pokračuje soud ve spojeném řízení o určení otcovství a o výživě nezletilého proti opatrovníkovi, kterého soud ustanoví. Vyživovací povinnost však nelze stanovit osobě, která již nežije a to ani v případě, že bylo řízení zahájeno již za jejího života. Taková osoba přestává být po smrti subjektem všech právních vztahů. Vyživovací povinnost má charakter osobních práv a povinností.⁵⁸ Vyživovací povinnost smrtí povinného zaniká a tato povinnost nepřechází na dědice. Smrt povinné osoby však nemá vliv na dávky výživného splatné ke dni úmrtí. Mohou se tedy stát předmětem vlastnictví a přejít na právního zástupce zemřelého. Výživné nelze stanovit ani za období předcházející smrti povinného. K tomuto se vyjádřil NS ČR ve svém rozhodnutí sp. zn. 30 Cdo 2128/2003 ze dne 22. dubna 2004.⁵⁹ Dle názoru NS, pokud soud

---

⁵⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. s 106.

⁵⁸ LUŽNÁ, Romana. Výživné v případě úmrtí povinné osoby. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 1, s 12-14.

⁵⁹ Obvodní soud pro Prahu 4 rozhodl rozsudkem ze dne 17. července 2002 ve věci určení otcovství, že žalovaný je otcem nezletilého (ve výroku I.) a současně mu uložil povinnost přispívat na výživu nezletilého (ve výroku III.) a uhradit dluh na výživném (ve výroku IV.). Žalovaný podal odvolání pouze co do výroku III. a IV. Výroky, týkající se soudních poplatků a nákladů řízení a výrok I., jímž byl žalovaný určen otcem dítěte, nabyly právní moci 10. září 2002. Výrok II, jímž svěřil soud nezletilého do výchovy matky, nabyly právní moci 22. ledna 2003. Otec nezletilého však 19. listopadu 2002 zemřel. Městský soud v Praze dne 29. ledna 2003 vydal usnesení, kterým zrušil rozsudek soudu prvního stupně ve výrocih o výživném a věc vrátil obvodnímu soudu l dalšímu

neuložil soud do dne otcovi smrti povinnost platit výživné. Po smrti přestává být osoba subjektem všech právních vztahů a nelze tedy stanovit výživné a to ani za období předcházející smrti otce.

9.2.2. Řízení o pozůstalosti

Vzhledem k tomu, že v řízení o určení a popření otcovství je možné rozhodnout i po smrti domnělého otce, má rozhodnutí zásadní roli také v případě řízení o pozůstalosti. Řízení o pozůstalosti musí být tedy přerušeno, dokud není otázka rodičovství k dítěti rozhodnuta.⁶⁰ Je-li po smrti zůstavitele v paternitním řízení určeno jeho otcovství k dítěti, má toto dítě právo na dědický podíl. Dědí-li se pozůstalost ze zákona, pak je dítě v první třídě dědiců společně s ostatními potomky a manželem zůstavitele. Postavení dítěte v první dědické třídě je velmi významné, jelikož není-li manžela zůstavitele, mohou potomci zdědit celou pozůstalost a již se nepřístupuje k dalším dědickým třídám. Pokud tedy zůstavitel nemá manžela ani jiné potomky, může dítě zdědit celou pozůstalost. Oproti tomu manžel zůstavitele nemůže v první dědické třídě dědit sám. V případě dědění ze závěti se dítě stává neopomenutelným dědicem dle § 1642 a násl. NOZ. Neopomenutelnému dědici náleží z pozůstalosti vždy povinný podíl, a pokud nedědí, pak tento podíl náleží jeho potomkům. Výše dědického podílu se odvíjí od zletilosti dítěte. Povinný podíl nezletilého dítěte činí nejméně tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, u zletilého dítěte se jedná o alespoň třetinu zákonného dědického podílu. V případě, že ovšem neopomenutelný dědic dokáže, že jeho opomenutí v pořízení pro případ smrti pochází pouze z toho, že zůstavitel o něm nevěděl, má neopomenutelný dědic dle § 1652 NOZ právo na celý povinný podíl, jenž by mu připadl v případě dědění ze zákona.

řízení. Obvodní soud v důsledku smrti žalovaného usnesení dne 17. června 2003 řízení zastavil, zrušil rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích III. a IV. a současně zrušil usnesení Městského soudu v Praze. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že žalovaný zemřel dříve, než bylo řízení o výživném pravomocně skončeno, čímž ztratil způsobilost být účastníkem řízení. Dále pak k věci uvedl, že nárok nezletilého na výživné je vázán na osobu žalovaného, nepřechází tedy na právního nástupce a v důsledku toho není možné pokračovat v řízení. Městský soud v Praze toto rozhodnutí potvrdil a uvedl, že přestože bylo pravomocně rozhodnuto o otcovství žalovaného k dítěti, nezletilý nemá právo na žádné dávky splatné ke dni smrti, jež by mohly být předmětem vlastnictví. O výživném totiž nebylo před smrtí žalovaného pravomocně rozhodnuto a neexistuje tedy ani žádný dluh na výživném. Proti usnesení Městského soudu podal nezletilý dovolání k NS ČR. V dovolání uvedl, že dluh žalovaného za 7 let života nezletilého fakticky existuje, nebyl pouze soudem vyčíslen. Uvedl také, že předmětem dědictví je dostatek majetku, ze kterého je možné dlužné výživné uspokojit. Navrhl tedy zrušení usnesení odvolacího soudu i soudu prvního stupně a věc vrátit k soudu prvního stupně k dalšímu řízení. NS však dovolání nezletilého zamítl jako nedůvodné.

⁶⁰ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. R 21/1979. Praha: ASPI, 2006. s 66.

Institutu vydědění dle § 1646 NOZ z povahy věci není možné uplatnit, uvážíme-li, že k určení otcovství k dítěti (dědici) došlo až po smrti zůstavitele.

9.2.3. Trestní řízení

V neposlední řadě nelze opomenout vliv řízení o určení a popření rodičovství na určitá trestní řízení. Konkrétně na ta trestní řízení, pro které je k naplnění skutkové podstaty důležitý příbuzenský vztah mezi subjekty řízení. Jedná se především o trestný čin soulože mezi příbuznými dle § 188 TZ. K naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu je třeba, aby došlo k souloži mezi příbuznými v pokolení přímém nebo mezi sourozenci. Rozhodnutí v řízení o určení či popření rodičovství je tedy ve vztahu k trestnímu řízení prejudiciální otázkou, a rozhodnutí o vině je v takovém případě na tomto rozhodnutí závislé. Trestní řízení je třeba přerušit, dokud civilní soud o této statusové otázce nerozhodne a až poté může trestní soud pokračovat v řízení a vyslovit vinu, či toto řízení zastavit. Otázku příbuzenského vztahu mezi subjekty je rovněž třeba vyřešit v případě stíhání trestných činů, jež jsou taxativně vyjmenovány v § 163 TŘ. Mezi tyto činy patří například trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 TZ, trestný čin omezování osobní svobody dle § 171 odst. 1 TZ či trestný čin vydírání dle § 175 odst. 1 TZ. V případě, že je mezi pachatelem a poškozeným příbuzenský vztah či se jedná o osobu blízkou, je možné trestné činy vyjmenované v tomto ustanovení stíhat orgány činnými v trestním řízení pouze za předpokladu, že k tomu dá souhlas poškozený. V případě, že poškozený výslovně odepře souhlas se stíháním nebo jej vezme zpět, má takové jednání účinky jednou provždy a pachatele již nelze pro tento čin stíhat. Současně pokud soud nezjistí stanovisko poškozeného, je toto důvodem ke zrušení rozhodnutí trestního soudu o vině a trestu. Zákonodárce však současně stanovil v § 163 odst. 1 pís. c), že tento souhlas není třeba v případě, že poškozeným je osoba mladší 15 let. Na základě tohoto ustanovení lze dovodit, že vyřešení otázky rodičovství k dítěti, jakožto prejudiciální otázky, bude pro trestné činy vyjmenované v § 163 TŘ třeba pouze v případě určení rodičovství, vzhledem k tomu, že popření rodičovství je možné pouze do věku šesti let dítěte, zatímco určení rodičovství je možné kdykoli. Příbuzenský vztah k obviněnému je pro trestní řízení zásadní nejen v souvislosti s konkrétními trestnými činy, ale obecně u všech trestných činů při dokazování. Na základě § 100 odst. 1 TŘ má totiž příbuzný obviněného v pokolení přímém, což dítě beze sporu je, právo odepřít výpověď jako svědek a nemůže být k výpovědi nikterak nucen, vyjma těch trestných činů, u kterých má oznamovací povinnost dle § 368 odst. 1 TZ.

9.2.4. Vztah řízení o určení a popření rodičovství a rodičovské odpovědnosti

Rozhodnutí o určení či popření rodičovství nemá vliv pouze na určitá soudní řízení. S rozhodnutím o rodičovství k dítěti souvisí také vznik či zánik institutu tzv. rodičovské odpovědnosti,⁶¹ jejíž právní úpravu nalezneme především v ustanovení § 858, a dále pak v ustanoveních § 865 a násl. NOZ. Na základě § 858 NOZ můžeme hovořit o rodičovské odpovědnosti jako o souhrnu práv a povinností rodičů při péči o dítě. Což zahrnuje především péči o jeho zdraví, jeho vývoj tělesný, citový i rozumový a jeho ochranu. Součástí rodičovské odpovědnosti je také povinnost udržovat osobní styk s dítětem a zajišťování jeho výchovy a vzdělání. Naopak mezi práva, jež jsou s výkonem rodičovské odpovědnosti spojená, řadíme určení místa jeho bydliště, zastupování a správu jmění dítěte. Tento výčet práv a povinností samozřejmě není zcela kompletní a ucelený, jelikož zákonodárce nemůže předvídat veškeré životní situace, jež mohou nastat. Nicméně z právní úpravy je zřejmé, že zákonodárce klade především důraz na skutečnost, že děti vyžadují zvláštní péči a ochranu, a také na fakt, že jsou to právě rodiče, jež mají nést odpovědnost za řádný vývoj a rozvoj osobnosti dítěte. Osoba, jež je v řízení o určení rodičovství určena jako rodič dítěte, se stává nositelem této odpovědnosti až do nabytí zletilosti dítěte, pokud této odpovědnosti není zbavena či v ní omezena soudem.

---

⁶¹ ZOR používal pro tento institut označení „rodičovská zodpovědnost“, jež lépe odpovídal pojmu „responsibility“ užívaného řadou evropských právních řádů a norem mezinárodního práva. Pojem odpovědnost byl v dřívější úpravě občanského práva používán v souvislosti s porušením práva. Zákonodárce v NOZ však zvolil označení „odpovědnost“, jež lépe odpovídá termínu použitému v Úmluvě práv dítěte.

10. Účastenství v řízeních o určení a popření rodičovství

Účastník řízení je vnímán jako jeden z ústředních pojmů civilního procesu a to především proto, že neexistuje řízení bez účastníka a právě o právech a povinnostech tohoto účastníka či více účastníků soud v řízení rozhoduje. Soud vždy vydává právně závazná rozhodnutí o konkrétních právech a povinnostech konkrétních osob, a proto musí být účastníci řízení vždy přesně individualizováni.⁶² V souvislosti s přijetím ZŘS došlo od 1. ledna 2014 v otázce účastenství v řízeních o určení a popření rodičovství k zásadní a dlouho očekávané změně. Vzhledem k dřívější sporné povaze těchto řízení a formálnímu pojetí účastenství, byli za účastníky řízení považováni pouze ti, kteří byli označeni v žalobě, tedy žalobce a žalovaný. Dítě tedy nebylo povinně účastníkem řízení a ani soud nebyl oprávněn rozšířit okruh účastníků o dítě. Dítě se mohlo účastnit řízení, pouze pokud do něj vstoupil jako tzv. vedlejší intervenient a připojil se k některé straně sporu, případně jako nerozlučný společník společně s matkou, v případě že žalobu podal otec.⁶³ Jako vedlejší účastník však nemohl činit některé dispoziční úkony a pokud se dostaly jeho procesní úkony do rozporu s úkony účastníka hlavního, soud přihlédl k tomu, že spor vede hlavní, nikoli vedlejší účastník. Tato úprava byla zcela nedostatečná a v minulosti často zcela oprávněně kritizována, uvážíme-li, že se v těchto řízeních jedná o právech a povinnostech dítěte a měl by být vždy chráněn především jeho zájem. Zákonodárce však tuto situaci nenechal bez povšimnutí. Vzhledem k nynější nesporné povaze řízení o určení a popření rodičovství, již soud není vázán účastníky, jež jsou označeni v návrhu na zahájení řízení, ale za účastníky jsou považováni navrhovatel a ti, které zákon označuje. Zákon v ustanovení § 420 ZŘS za účastníky těchto řízení jasně označuje ženu, jež dítě porodila (matka dítěte) a muže, který o sobě tvrdí nebo o kterém je tvrzeno, že je otcem (domnělý otec), nebo muže, jehož otcovství má být v řízení popřeno, ale především dítě. Dítě se tak tedy oproti dřívější úpravě stává obligatorně účastníkem řízení bez ohledu na to, kdo podal návrh na zahájení a okruh účastníků, v tomto návrhu označených. Aby byl zájem dítěte řádně chráněn, bude nezletilé dítě v řízení zastoupeno opatrovníkem. Dítě nemůže být pro řízení zastoupeno některým z rodičů, v souvislosti s možným střetem zájmů. Pro tato řízení je zpravidla jmenován opatrovníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Tento opatrovník však

⁶² WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. s 141.

⁶³ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v české republice, Slovenské republice a Německu s jejich aktuálními problémy*. Praha: Leges, 2010. S 103-104.

nemá postavení účastníka řízení, je pouze zástupcem dítěte. Jmenování OSPOD opatrovníkem však nezabavuje dítě práva obdržet potřebné informace a být slyšeno při řízení a svobodně se vyjádřit ke všem záležitostem, které se ho týkají, pokud to jeho věk a stupeň jeho vývoje umožňuje. Při své činnosti by měl opatrovník dbát názorů dítěte s ohledem na ochranu jeho zájmů.

Postavení účastníka přiznává opatrovníku zákonodárce pouze na základě ustanovení § 420 odst. 2 ZŘS. Opatrovník je účastníkem řízení o určení otcovství, pouze pokud byl návrh podán proti opatrovníku, který byl jmenován domnělému zemřelému otci. Tato úprava řeší možnou situaci, kdy již není fakticky možné, vést řízení s domnělým otcem v důsledku jeho smrti ještě před zahájením řízení, může tu být ale stále právní zájem dítěte na určení otcovství, např. z důvodu dědění coby neopomenutelný dědic či jako projev práva znát své rodiče. Právo podat návrh proti opatrovníku domnělého otce zakotvuje § 783 odst. 3 NOZ.

Současná úprava tedy pamatuje i na případy, kdy dojde ke ztrátě způsobilosti být účastníkem řízení. V tomto můžeme spatřovat snahu zákonodárce o zachování práva dítěte znát své rodiče a především dbát zájmů dítěte. Ustanovení § 421 a násl. ŽRS jasně stanoví, jak soud bude postupovat, dojde-li v důsledku smrti u některého účastníka k ztrátě způsobilosti být nositelem procesních práv a povinností. Ustanovení § 421 odst. 1 ZŘS stanoví (stejně jako ustanovení § 784 odst. NOZ), že v případě, že po zahájení řízení o určení nebo popření rodičovství dojde k smrti navrhovatele a další k návrhu oprávněná osoba ve lhůtě k tomu soudem stanovené nevyjádří zájem na pokračování v řízení, soud toto řízení zastaví.⁶⁴ Nelze opomenout ani ustanovení § 784 odst. 2 NOZ, jenž stanoví, že zemře – li v průběhu řízení o určení otcovství dítě, může do šesti měsíců od jeho smrti podat návrh též jeho potomek, má-li právní zájem na určení otcovství ke svému předkovi. Toto ustanovení svědčí jasně o úmyslu zákonodárce, ponechat možnost podat návrh na zahájení tohoto řízení i dospělým „dětem“ a zachovat tak právo dítěte znát své rodiče a současně jeho potomkům právo znát své předky.

V případě smrti domnělého otce v průběhu řízení, nebyl-li navrhovatelem, bude soud postupovat dle § 421 odst. 2, tedy jmenuje domnělému otci opatrovníka a bude v řízení pokračovat s tímto opatrovníkem. Jinak tomu však bude, pokud domnělý otec byl navrhovatelem. V takovém případě soud stanoví matce a dítěti lhůtu pro vyjádření, zda mají

---

⁶⁴ Kdo je v takovém případě další osobou, oprávněnou podat návrh na zahájení, se podrobněji zabývám v kapitole Zahájení řízení.

zájem v řízení i nadále pokračovat. Pokud se tito zbylí dva účastníci ve stanovené lhůtě nevyjádří nebo se oba souhlasně vyjádří, že s řízením nesouhlasí, soud řízení dle § 421 odst. 3 ZŘS zastaví. V tomto ustanovení lze spatřit snahu zákonodárce ponechat, zda bude v řízení pokračováno zcela v rukou účastníků, což vzhledem k nesporné povaze tohoto řízení lze zcela pochopit. Jakýkoli zásah státní moci, který by nutil účastníky v pokračování v řízení, by jistě nebyl na místě, zvláště uvážíme-li, že jde o řízení, které nebylo zahájeno ani jedním ze zbylých účastníků.

11. Dokazování v řízení o určení a popření rodičovství

11.1. Zásada vyšetřovací

Dokazování je v civilních řízeních již dlouhodobě ovládáno dvěma navzájem se vylučujícími zásadami. Klasická řízení sporná dle OSŘ se řídí zásadou pojednávací. Účastníci musí tedy sami svou aktivitou vnést do řízení rozhodné skutečnosti a označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud jim k tomu poskytuje pomoc převážně v podobě poučovací povinnosti o povinnosti tvrzení a důkazní. Přestože soud může dle § 120 odst. 2 OSŘ provést i jiné důkazy, než byly účastníky navrženy, které jsou potřebné k prokázání skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Nejedná se o jeho povinnost, ale pouze právo. Oproti tomu většina řízení upravená dle ZŘS se nyní nově řídí zásadou vyšetřovací. Zakotvení této zásady nalezneme v ustanovení § 20 odst. 1 ZŘS jež stanoví, soud je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí a není omezen na skutečnosti, jež uvedli účastníci. Současně také § 21 ZŘS výslovně stanoví, že soud provede i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Na základě zásady vyšetřovací má tedy soud nejen právo, ale hlavně povinnost zjišťovat veškeré skutečnosti důležité pro správné rozhodnutí ve věci. Musí od počátku řízení vystupovat iniciativně a zajišťovat důkazy, jelikož odpovědnost za zjištění skutkového stavu nese právě soud. Ne jinak je tomu tedy i u řízení o určení a popření rodičovství, ve vztahu k tomuto konkrétnímu druhu řízení se ovšem nejedná o zásadní změnu, tento druh řízení byl touto zásadou ovládán již za účinnosti dřívějšího znění § 120 odst. 2 OSŘ⁶⁵ a to i přes svou tehdejší spornou povahu. Jednalo se o jedno z řady specifík tohoto druhu řízení oproti jiným sporným řízením upraveným v OSŘ. Uvážíme-li, že hlavním cílem těchto řízení je především ochrana zájmů dítěte, je zcela na místě, aby to byl právě soud, který ponese odpovědnost za skutková zjištění a tato odpovědnost nebyla ponechána na vůli účastníků.

Přestože soud nese odpovědnost za zjištění skutkového stavu, tento fakt nezbavuje účastníky povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopat důkazy. V případě jejich nečinnosti při navrhování důkazů, ovšem musí soud sám vyhledat a provést důkazy, jimiž zjistí skutkový stav. S nedostatkem aktivity účastníků při navrhování důkazů, pak v řízeních

---

⁶⁵znění zákona č. 99/ 1963 Sb, ve znění pozdějších předpisů, před nabytím účinnosti změn zákona č. 293/2013 Sb.,.

dle ZŘS, již z povahy těchto řízení věci, není spojen neúspěch ve věci pro neunesení důkazního břemena, jako je tomu u řízení sporných.

11.2. Průběh dokazování a jednotlivé důkazní prostředky

Jelikož ZŘS neobsahuje zvláštní úpravu toho, jaké důkazní prostředky lze v řízení použít, je třeba vycházet z obecné úpravy §125 OSŘ. Při dokazování určení či při popření rodičovství je tedy možno využít veškeré důkazní prostředky, které mohou sloužit ke zjištění skutečného stavu věci. Z povahy věci vyplývá, že z demonstrativního výčtu důkazních prostředků, jež zmíněné ustanovení nabízí, se v řízení o určení či popření rodičovství bude jednat nejčastěji o výsledky účastníků a znalecké posudky.

Základním důkazním prostředkem v řízeních o určení či popření rodičovství je, jak už bylo zmíněno výše, výslech účastníků. V případě sporných řízení se povinnost vypovídat dle § 131 ods. 1 OSŘ nevztahuje na účastníky řízení, v případě, že neudělí s výslechem souhlas. Ve sporných řízeních se tady jedná o důkaz podpůrný. V případě nesporných řízení zákonodárce staví možnost soudu nařídít výslech účastníků na zcela opačném principu. Na základě ustanovení dle § 22 ZŘS se souhlas účastníka řízení s výslechem nevyžaduje a ten tedy nemůže výslech v případě nařízení odmítnout. Soud může výslech účastníka nařídít vždy, je-li to nezbytné k zjištění skutkové stavu. Soud vyslechne matku dítěte o rozhodných skutečnostech, zejména o tom, zda měla v rozhodné době s mužem soulož či nikoliv. Poté přistoupí k výslechu muže, který se domáhá popření nebo určení rodičovství, aby uvedl skutečnosti, jež mohou podpořit jeho tvrzení. V případě řízení o popření otcovství k dítěti je nejčastějším tvrzením muže, že neměl v rozhodné době s matkou dítěte soulož. Mimo toto tvrzení, ale může předkládat i jiné důkazy, které osvědčují závažné okolnosti, pro které nemůže být biologickým otcem dítěte. Jedním z takových důkazů, jež se v praxi vyskytují, je lékařská zpráva, potvrzující vyšetření z oboru sexuologie, na jehož základě je stanovena dlouhodobá sterilita muže.⁶⁶ V případě pochybností o pravosti lékařské zprávy si soud může vyžádat znalecký posudek, ten však dle zákona není obligatorní.

Přestože dítě je dle nové úpravy v §420 ZŘS účastníkem řízení, z povahy věci a z důvodu zákonných lhůt k podání návrhu na zahájení řízení o popření otcovství vyplývá, že výslech dítěte možný převážně v případě řízení o určení rodičovství z důvodu nízkého věku

---

⁶⁶PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s 66-67.

dítěte. Jelikož návrh na zahájení řízení o určení rodičovství není ze zákona spojen s žádnou lhůtou. Dítě však může navrhopvat důkazy v obou druzích řízení a to i dítě nezletilé, prostřednictvím svého jmenovaného opatrovníka a soud bude vždy zjišťovat zájem dítěte.

Mezi dříve často využívané důkazy v řízeních o určení a popření rodičovství patří krevní zkouška, při níž dochází k vyšetření červených krvinek a vyšetření hladiny HLA u bílých krvinek. Vylučující schopnost je u prvního typu 85% a u druhé typu pak činí až 99%. Tato zkouška je ovšem možná provést až věku jednoho roku dítěte, kvůli vývoji krve. V důsledku toho docházelo k odročení soudu pro vypracování znaleckého posudku do doby, než dojde k ustálení vývojových znaků krve dítěte.⁶⁷ Což ovšem může být vnímáno jako v rozporu s obecnou zásadou rychlosti, zvláště v dnešní moderní době, kdy je možné využít jiného důkazu z oboru medicíny a genetiky.

S rozvojem poznání v oblasti lékařství a genetiky souvisí i možnost určení či popření rodičovství pomocí znaleckého posudku na základě analýzy DNA. Tuto analýzu provádějí specializované ústavy, např. Ústav hematologie a krevní transfuze, oddělení molekulární genetiky. Při vylučujícím posudku se jedná o 100% vyloučení, je-li založené na nálezů alespoň dvou genetických systémů, které vylučují biologické rodičovství k dítěti. Při pozitivním průkazu rodičovství se jedná o pravděpodobnost větší než 99,75 %. Toto procento odpovídá dle mezinárodně využívané Hummelovy stupnice pro hodnocení průkaznosti určení rodičovství k dítěti slovnímu ekvivalentu „*otcovství prakticky prokázané*“.⁶⁸ Vzhledem k procentuálně velmi vysoké průkaznosti této analýzy, soudy přistupují často k nařízení vypracování tohoto znaleckého posudku. Soud má dokonce pro nařízení znaleckého posudku analýzy DNA oporu i v donucovacích prostředcích. ÚS dospěl⁶⁹ k názoru, že soud je oprávněn uložit muži, aby se dostavil ke znalci a strpěl odběr vzorků DNA. V případě, že se muž odmítá vyšetření podrobit, může soud vynutit splnění této povinnosti uložením pořádkové pokuty i předvedením.

Dle hmotného práva je však v řízeních o určení a popření třeba dokazovat primárně především soulož v rozhodné době pro početí dítěte, tedy v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát dní a více než tři sta dní. Je tedy na místě otázka, zda je nutné, aby soud vždy přistupoval k nařízení znaleckého posudku analýzy DNA. Například pokud v řízení o popření otcovství účastníci shodně tvrdí, že v rozhodné době neměli soulož

---

⁶⁷PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s 66-67.

⁶⁸PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s 66-67.

⁶⁹ nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008 sp. zn I ÚS 987/07.

nebo naopak při určení v případě, že oba shodně tvrdí, že k souloži došlo. Dle mého názoru by soud měl přistoupit k zjišťování genetického původu dítěte v obou těchto případech. Nejen proto, že je třeba, aby na základě již výše zmíněné zásady vyšetřovací zjistil veškeré rozhodné skutečnosti, ale především je soud povinen chránit zájmy dítěte a jeho právo znát své skutečné biologické rodiče. Je tedy nasnadě, zda by v budoucnu neměl zákonodárce uvážit, že v řízeních o určení a popření rodičovství by se měl zjišťovat především genetický původ dítěte a tomu přizpůsobit i právní úpravu těchto řízení. Především zavedením obligatorního nařízení znaleckého posudku analýzy DNA.

11.3. Hodnocení důkazů

V souvislosti s dokazováním se v řízeních o určení a popření rodičovství uplatňuje zásada volného hodnocení důkazů, stejně jako v řízeních sporných a to i v případě posuzování znaleckých posudků. Soudce hodnotí každý důkaz jednotlivě a poté ve vzájemné souvislosti. Soudce a poté přiřazuje důkazní sílu jednotlivým důkazům na základě svého uvážení.⁷⁰ V souvislosti s hodnocením znaleckého posudku, se stanovil ÚS,⁷¹ že soudce má povinnost důkaz znalecký posudek hodnotit a nesmí pouze slepě důvěřovat závěrům znalce, jelikož by se v takovém případě jednalo o popření zásady volného hodnocení důkazů a přenášení odpovědnosti za skutkovou správnost soudního rozhodnutí na znalce, což je z ústavněprávních hledisek zcela neakceptovatelné. Soudce tedy musí hodnotit nejen formální správnost znaleckého posudku a jeho procesní náležitosti. Musí hodnotit i jeho celkovou správnost.⁷² Pokud se však chce soudce odchýlit od závěru znaleckého posudku, musí svůj názor vyargumentovat. Otázkou ovšem je, zda v případě znaleckých posudků z oboru genetiky je soud schopen hodnotit takový důkaz. Jedná se posudek zpracovaný odborníkem v dané věci, ale hodnotit ho má v dané věci „laik“⁷³ Další náleží ÚS⁷⁴ stanoví: „*Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování závěrů znalce*“ Znalec se tedy nesmí omezit pouze na podání odborného

⁷⁰STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. Brno: MUNI Press, 2009. s 23.

⁷¹ náleží Ústavního soudu ze dne 20. května 2008. sp. z. I. ÚS 49/06 .

⁷²KŘÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolvers Kluwer ČR, 2013. s 214.

⁷³Tamtéž

⁷⁴ náleží Ústavního soudu ze dne 30. dubna 2007 sp. z. III. ÚS 299/06.

závěru. Z jeho posudku musí vyplývat, jakou cestou k těmto zjištěním dospěl⁷⁵ a tím soudci umožnit komplexní hodnocení důkazu.

Hodnocením znaleckého posudku a ostatních důkazů se zabýval také NS. Ve svém rozhodnutí⁷⁶ stanovil, že je-li v řízení o určení či popření otcovství shodným tvrzením účastníků zjištěno (prokázáno), že došlo k souloži v rozhodné době pro početí dítěte, avšak dle výsledků znaleckého posudku je otcovství k dítěti vyloučeno. V takovém případě musí soud znalecký posudek nechat přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí, případně znovu provést celou analýzu DNA.

---

⁷⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 5359/2007-2.

⁷⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. června 2011 sp. z. 21 Cdo 693/2010.

12. Rozhodnutí v řízeních o určení a popření rodičovství

Účelem civilního řízení je poskytování ochrany porušeným či ohroženým subjektivním soukromoprávním právům a ochrana právem chráněným zájmům. Mezi tyto právem chráněné zájmy bezpochyby patří na jedné straně právo konkrétního dítěte znát své rodiče a na straně druhé právo jiné osoby popřít či určit rodičovství k tomuto dítěti. Výsledkem poskytnutí soudní ochrany je pak v řízeních o určení a popření rodičovství rozhodnutí ve věci. Tedy rozhodnutí, na jehož základě je právní rodičovství osoby ke konkrétnímu dítěti stanoveno či popřeno. Obecnou formu rozhodnutí ve věci v řízeních upravených v ZŘS je dle § 25 odst. 1 usnesení, ustanovení § 423 ZŘS však stanovuje výjimku z tohoto obecného ustanovení a v řízeních o určení a popření rodičovství soud rozhoduje ve věci vždy rozsudkem. Lze tedy konstatovat, že přestože došlo k vyčlenění řízení z OSŘ a změně povahy řízení ze sporné na řízení nesporné, forma rozhodnutí odpovídá předchozí úpravě dle OSŘ, což je s ohledem na statusový charakter rozhodnutí to zcela vhodné a pochopitelné. Ustanovení § 25 odst. 1 ZŘS pak stanoví, že v řízeních dle ZŘS nelze rozhodnout rozsudkem pro uznání, rozsudkem pro zmeškání ani platebním rozkazem. Toto však vyplývá z povahy věci i bez daného ustanovení. Vzhledem k tomu, že se v daném řízení rozhoduje o statusových otázkách jednotlivců, vydání platebního rozkazu je zcela nepřipustné a fakticky nemožné. Dále pak uvážíme – li, že soud je povinen v tomto řízení zjišťovat veškeré rozhodné skutečnosti⁷⁷ a především chránit zájmy dítěte, pouhý rozsudek pro uznání či pro zmeškání by zcela odporoval této zásadě. Ani smírné řešení dle § 9 ZŘS není možné uplatnit. Za jakýsi druh „smírného vyřešení“ bychom však mohli považovat situaci, pokud by se v průběhu řízení rodiče dohodli a učinili před soudem souhlasné prohlášení dle § 415 odst. 1 ZŘS. Přestože soud o tomto prohlášení nevydává žádné meritorní rozhodnutí,⁷⁸ zakládá určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů překážku věci rozsouzené, a proto je nezbytné případné řízení o určení otcovství k témuž dítěti usnesením zastavit.

Co se tedy samotné formy rozhodnutí týče, zákonodárce v tomto případě neponechal žádný prostor pro jakékoli nejasnosti. Odborná literatura se však často zabývá otázkou, jaká je povaha tohoto rozhodnutí, a sice zda se jedná o rozsudek konstitutivní či deklaratorní.

---

⁷⁷ Více v kapitole Dokazování.

⁷⁸ Soud pouze souhlasné prohlášení uvede do protokolu a oznámí matričnímu úřadu. Určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů nelze vázat na podmínky ani není možné provést důkaz krevní zkouškou. Takto určený otec však může v obecné popěrné lhůtě návrh na popření otcovství k dítěti.

Například v komentáři k ZOR⁷⁹ z roku 1989 se autor kloní k názoru, že se jedná o povahu deklaratorní, jelikož zde již existoval určitý faktický biologický stav a rozhodnutí je jen jakýmsi vyslovením (deklarací) tohoto stavu. Autor v podstatě volně zaměňuje právní a biologické rodičovství, jakoby se jednalo o jedno a totéž. Dle mého uvážení je však tento názor zcela mylný. Biologické rodičovství k dítěti je třeba vnímat pouze jako právní skutečnost, která může být významná pro vydání rozsudku o určení nebo popření otcovství. Biologické rodičovství může být tedy základem pro rozhodnutí o rodičovství právním, ne vždy tomu tak ale musí být. Právní rodičovství může vzniknout mezi rodičem a dítětem již na základě určení dle zákonných domněnek či souhlasným prohlášením rodičů, bez zjišťování biologického stavu. V těchto případech je také možné, aby vznikl právní vztah mezi dítětem a osobou, která fakticky není biologickým rodičem dítěte. Přestože cílem zákonodárce je bezesporu zajistit co možná největší soulad biologického a právního rodičovství a tím současně poskytnout ochranu práva dítěte znát své rodiče, v praxi se vždy budou vyskytovat případy, kdy tyto dva „typy“ rodičovství nebudou v souladu a je třeba je od sebe odlišovat. Souhlasím proto s názorem, s nímž je možné se setkat v odborné literatuře,⁸⁰ že účelem řízení o určení a rodičovství není určení, kdo dítě zplodil (biologické rodičovství), ale stanovení osoby, již náleží práva a povinnosti k dítěti vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Současně, pokud by v případě určení rodičovství šlo o rozsudek deklaratorní, bylo by možné dovodit, že již na základě biologického rodičovství má tato osoba rodičovská práva a povinnosti. Tak tomu však zcela jistě není, jelikož rodičovská odpovědnost rodiče k dítěti vzniká právě na základě použití domněnek otcovství, souhlasného prohlášení rodičů či soudního rozhodnutí.⁸¹ Je tedy více než zřejmé, že rozsudky vydané v řízeních o určení či popření rodičovství musí mít zcela jistě konstitutivní povahu, jelikož dochází ke vzniku právního vztahu a nejen k jeho deklaraci.⁸² Pro tato rozhodnutí, týkající se osobního stavu je charakteristická účinnosti erga omnes⁸³, tedy vůči všem v oblasti práva soukromého i veřejného. Předmětem diskuze však i nadále zůstává, zda se jedná o konstitutivní rozhodnutí s účinky ex tunc, jež zakládá status dítěte zpětně ke dni početí⁸⁴ či se jedná o rozhodnutí s účinky ex nunc. Pro účinky ex tunc hovoří například fakt, že při řízení o určení otcovství, které je obligatorně spojené s řízením o

⁷⁹ RADIMSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989. s 201.

⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milada a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s 264.

⁸¹ Tamtéž. s 265.

⁸² WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde, 2011. s 267.

⁸³ Dle ustanovení § 27 ZŘS

⁸⁴ Viz WINTEROVÁ, Alena. Určení otcovství nad rámec zákonných domněnek. *Správní právo*, 2003, 36. ročník, č. 5-6, s 317.

výživě, je možné uložit takto určenému otci povinnost nahradit výživné zpětně, tedy za dobu před samotným vznikem právního vztahu mezi otcem a dítětem. Stejně tak v případě, je-li pravomocně rozhodnuto v řízení o určení rodičovství až po smrti domnělého otce či matky, při pokračování v řízení o pozůstalosti⁸⁵ se k dítěti přistupuje, jako by právní vztah zůstavitele a dítěte existoval již za života zůstavitele. V odborné literatuře se však setkáme i s názorem, že veškeré účinky rozsudku nastávají až od nabytí právní moci tedy *ex tunc*,⁸⁶ jako je tomu u většiny konstitutivních rozhodnutí. Sama však zastávám názor, že rozsudek v řízeních o určení a popření rodičovství je rozhodnutím konstitutivním s účinkem *ex tunc*, tedy od zplození dítěte a to právě z důvodu zpětných účinků v již výše zmíněných řízeních o výživě a pozůstalosti a také faktu, že právní status dítěte by měl být stanoven zpětně ke dni jeho početí.

Nemohu opomenout zmínit, že samotné podání návrhu na určení rodičovství jedné osoby nevylučuje možnost jiné osoby na stejné podání. Vzhledem k tomu, že místně příslušný pro oba návrhy bude na základě ustanovení § 417 odst. 1 ZŘS obecný soud dítěte a obě tyto řízení spolu skutkově souvisí, soud nejspíše obě probíhající usnesením řízení spojí. Pravomocné soudní rozhodnutí o určení rodičovství ke konkrétnímu dítěti však již zakládá překážku *res iudicata* a jiná osoba se již nemůže domáhat určení rodičovství k tomuto dítěti.

Závěrem této kapitoly bych ráda zmínila samotný věcný obsah rozsudku a to především výroky rozsudku v řízeních o určení a popření rodičovství. Rozsudek musí obsahovat všechny obecné náležitosti, jež pro rozhodnutí ve věci stanoví příslušná ustanovení OSŘ. V případě rozsudku, na základě něhož je určeno rodičovství osoby k dítěti, rozsudek vždy obsahuje výrok, ve kterém je vysloveno rodičovství ke konkrétnímu dítěti a v případě nezletilého dítěte také výrok o tom, kam se svěřuje dítě. Z důvodu obligatorního spojení s řízením o výživě následuje výrok, ve kterém je stanovena výše výživného a výrok o případném dluhu na výživném. V dalších výrocích pak soud rozhodne o nákladech řízení a znalečném. V případě popření rodičovství, se soud omezuje pouze na výrok, ve kterém stanoví, že zde právní vztah mezi dítětem a danou osobou není a na výrok o nákladech řízení a znalečného. Proti oběma těmito rozsudkům je pak možné se v obecné 15 denní lhůtě odvolat, poučení o odvolání je součástí rozsudku.

---

⁸⁵ Řízení o pozůstalosti je až do pravomocného rozhodnutí řízení o určení rodičovství přerušeno. Viz kapitola Vliv zahájení řízení na jiná řízení

⁸⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milada a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s 265.

13. Opravné prostředky proti rozhodnutí v řízeních o určení a popření rodičovství

Jak jsem již ve své práci několikrát zmínila, úlohou soudu v občanském soudním procesu je především postupovat tak, aby byla zabezpečena spravedlivá ochrana práv a zájmů konkrétních osob. I v řízeních o určení a popření rodičovství by měl soud postupovat především tak, aby co nejlépe zjistil skutkový stav věci. Soudce musí provést výsledky a zhodnotit navržené a provedené důkazy tak, aby jeho rozhodnutí bylo nejen procesně, ale především věcně správné. Ovšem i s postupem vědeckého poznání a s tím souvisejícím zdokonalením využití důkazních prostředků pro tato řízení může dojít k pochybení, kdy rozhodnutí nebude v souladu se skutečným stavem, což nelze nikdy předem zcela vyloučit. Toto pochybení může mít spoustu příčin. Může jí být subjektivní pochybení v osobě soudce či znalce nebo řízení může trpět různými procesními vadami, jež v důsledku mohou vést k věcně nesprávnému rozhodnutí. Příčinou může být i nesprávné a neúplné zjištění skutkového stavu či nevhodná aplikace či interpretace práva.⁸⁷ Ať je již pochybení způsobeno jakýmkoli faktorem, každé takové nesprávné rozhodnutí je nežádoucí a narušuje důvěru soudu a zároveň je v něm možné spatřovat nedostatečnou ochranu práv a zájmů účastníků řízení. Proto je velmi důležité, aby měl účastník, který je přesvědčený o nesprávnosti rozhodnutí možnost podat návrh na přezkoumání jiným vyšším soudem, který může poskytnout ochranu jeho zájmů pomocí nového věcně správného rozhodnutí. Právě přezkum rozhodnutí ve věci na základě opravných prostředků představuje jednu z nejpřesvědčivějších záruk správného rozhodnutí.⁸⁸

13.1. Odvolání

Jediným přípustným řádným opravným prostředkem proti nepravomocnému rozhodnutí v řízeních dle ZŘS, a tudíž i v řízeních o určení a popření rodičovství, je odvolání. Odvolání tak představuje nejčastěji využívanou možnost přezkoumání soudního rozhodnutí.⁸⁹ Přesto zákonodárce nevěnoval právní úpravě odvolání v ZŘS příliš prostoru. V případě samotného oprávnění k podání, lhůty k podání odvolání, jeho náležitostem a účinkům je třeba vycházet

⁸⁷ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011. s.419.

⁸⁸ GEŠKOVÁ, Katarína. *Dovolanie v civilnom procese*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. str.1-3.

⁸⁹ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011. s. 423.

z úpravy obsažené v části IV. hlavě V. OSŘ, jako tomu bylo i v případě předchozí právní úpravy. Na základě § 201 OSŘ může účastník napadnout rozhodnutí okresního soudu (příp. krajského soudu, vydané v prvním stupni) odvoláním. Proti rozhodnutí v řízení o určení nebo popření rodičovství může podat odvolání kterýkoli z účastníků řízení v prvním stupni. Oprávněni jsou tedy matka dítěte, dítě, domnělý otec či otec, jenž své otcovství popírá, případně opatrovník zemřelého domnělého otce, je-li dle § 420 odst. 2 ZŘS účastníkem řízení. Odvolací řízení není možné zahájit ex offio a to ani v případě nesporného řízení. Odvolací řízení je možné zahájit pouze na základě podání účastníka, které je svým obsahem odvoláním. Odvolání proti rozhodnutí o určení nebo popření rodičovství je třeba dle § 204 odst. 1 učinit v obecné patnáctidenní lhůtě či dle § 204 odst. 2 ve lhůtě stanovené nesprávným poučením soudu, případně ve lhůtě tří měsíců, jestliže rozhodnutí soudu prvního stupně neobsahovalo poučení o odvolání či obsahovalo nesprávné poučení, že je odvolání nepřijatelné.

Stejně tak jako v případě sporných řízení, je možné uvést odvolací důvod dle § 205 odst. 2 OSŘ. ZŘS současně zachovává v ustanovení § 28 odst. 3 ZŘS povinnost odvolacího soudu přezkoumat rozhodnutí i na základě tzv. blanketního odvolání, tedy v případě, že ani přes výzvu nebyl uplatněn odvolací důvod. Zásadním rozdílem v případě odvolání proti rozhodnutí v řízeních dle ZŘS oproti sporným řízením je však uplatnění zásady úplné apelace. Zatímco v řízeních sporných lze uvádět skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně jen v případě taxativně vyjmenovaných výjimek dle § 205a OSŘ, v případě odvolání proti rozhodnutí v řízeních dle ZŘS lze dle § 28 odst. 1 mohou být v odvolacím řízení účastníky uváděny tzv. nova, tedy nové skutečnosti a důkazy, které nebyly v řízení prvního stupně uplatněny.⁹⁰ Současně také platí, že soud přihlédně k novým skutečnostem a důkazům, i pokud nebyly účastníky uplatněny. Odvolací soud tedy nemůže odmítnout nově tvrzené skutečnosti jen proto, že nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, taktéž provede nový důkaz, vyjde-li tato potřeba v odvolacím řízení najevo. Právě uplatnění zásady úplné apelace, která dává účastníkům možnost tvrdit nové skutečnosti a navrhopvat nové důkazy může být významné pro správné rozhodnutí ve věci, které bude v souladu s biologickým stavem. Dle § 28 odst. 2 pak soud v řízeních, jež je možné zahájit i bez návrhu, není vázán mezemi, které uplatnil odvolatel a rozhodnutí soudu prvního stupně přezkoumá odvolací soud v celém rozsahu, toto ustanovení se tedy týká řízení dle § 418 odst. 2 a § 419 ZŘS. Naproti tomu ostatní rozhodnutí v řízení o určení a popření rodičovství, jež jsou zahajována na návrh, soud přezkoumá v mezích, kterých se takového přezkumu domáhá

---

⁹⁰ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011. s 421.

účastník. Například u rozhodnutí o určení rodičovství k dítěti, jehož součástí je mimo jiné i výrok o výživném, je nutné odvolat se proti všem výrokům v rozhodnutí. I v odvolacím řízení proti těmto rozhodnutím však soud může provést nové důkazy a přihlídnout k doposud neuvedeným skutečnostem. Oproti sporným řízením je tedy úprava odvolání proti řízením dle ZŘS značně benevolentnější a účastníkům poskytuje větší prostor pro úplatnění skutečností a důkazů zásadních pro ochranu jejich práv a zájmů.

13.2. Mimořádné opravné prostředky

Dovolání svou povahou mimořádného opravného prostředku představuje možný průlom do právní moci a tím i zásadní průlom do jistoty v právních vztazích, jež byly určitým pravomocným rozhodnutím nastoleny. Vzhledem k těmto závažným důsledkům, které podání dovolání může způsobit, je třeba, aby dovolání bylo přípustné především tehdy, pokud převažuje zájem na přezkoumání rozhodnutí nad stabilitou právních vztahů nastolenou napadeným rozhodnutím.⁹¹ Již za předchozí úpravy bylo možné proti rozhodnutí odvolacího soudu v řízeních o určení a popření rodičovství podat dovolání. I poté, co toto řízení bylo vyčleněno z OSŘ a zařazeno mezi řízení dle ZŘS, je na základě ustanovení §30 odst. 1 ZŘS možné podat dovolání. Toto ustanovení stanoví výjimky z obecného pravidla, že ve věcech rodinněprávních dle části II. hlavy V. ZŘS nelze podat odvolání. Právě řízení o určení a popření rodičovství byla společně s rozsudkem o omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti (včetně pozastavení a omezení jejího výkonu) a rozhodnutí o nezrušitelném osvojení zařazeno mezi tyto výjimky. V obecné přípustnosti dovolání proti rozhodnutím v řízení o určení a popření rodičovství je třeba spatřovat snahu zákonodárce zvláště chránit zájmy dítěte a poskytnout ochranu statusovým právům pomocí možnosti napadení pravomocného rozhodnutí. Tyto zájmy jsou pro společnost zásadní, a tudíž vyžadují speciální ochranu. Proto je přípustnost dovolání v těchto věcech pochopitelná a žádoucí.

Právní úprava dovolání obsažená v ZŘS je však stejně jako u odvolání velmi stručná. Stanoví pouze proti jakým rozhodnutím, je možné podat dovolání. Opět je tedy třeba vycházet z obecné úpravy obsažené v OSŘ, tedy že dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu a to ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu. Současně je třeba vycházet z ustanovení § 237 OSŘ, jež se uplatní i pro řízení dle ZŘS. Je

---

⁹¹ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011. s 450.

třeba zmínit, že stejně jako je tomu u odvolání, i podání dovolání se zcela řídí zásadou dispozitivní. Je zcela na uvážení účastníka, zda dovolání podá či ne a není možné ho k takovému podání nutit či zahájit ex offo. Právní úprava dovolání v ZŘS pak dále stanoví v § 30 odst. 2 ZŘS, že dovolací soud není vázán rozsahem dovolacích návrhů ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu. Toto ustanovení se tedy opět týká řízení dle § 418 odst. 2 a § 419 ZŘS. Z tohoto ustanovení vyplývá, že není dovolací soud vázán mezemi přezkoumání rozhodnutí, které účastník řízení v dovolání uvádí. V samotném rozhodnutí dovolacího soudu se projevuje kasační princip. Dovolací soud tedy dovolání zamítne, pokud dojde k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu bylo správné, v opačném případě napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí k dalšímu řízení soudu odvolacímu, příp. soudu prvního stupně. Právní názor, jenž dovolací soud ve svém rozhodnutí vysloví je pak závazný pro soud odvolací, příp. i pro soud prvního stupně, bylo-li zrušeno i jeho rozhodnutí.⁹²

Rozhodnutí NS však nemá zásadní vliv pouze na konkrétní řízení a konkrétní právní vztahy. Dovolání by mělo být využíváno jako mimořádný opravný prostředek především pro účel vyslovení právního názoru a mělo by být hlavně významným nástrojem pro sjednocení judikatury ve věcech určení a popření rodičovství.⁹³ Mezi zásadní rozhodnutí v dovolacím řízení, jež významně ovlivnily rozhodování soudců, mj. patří rozhodnutí NS,⁹⁴ ve kterém se zabýval hlediskem pro posouzení nejlepšího zájmu dítěte. V tomto rozhodnutí se NS vyjádřil, že nejlepším zájmem dítěte je soulad mezi biologickým, právním a sociální rodičovstvím, tedy mezi rodičovstvím založeným biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu, sociální rodičovstvím a rodičovství založené na právních domněnkách. V případě že tento soulad není možný, pak je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z aspektů rodičovství převažuje a dle toho rozhodnout.⁹⁵

Z ustanovení § 29 ZŘS můžeme dovodit, že pro napadení rozhodnutí v řízeních dle ZŘS jsou dále přípustné i žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovení řízení, tedy další dva druhy mimořádných opravných prostředků, kterými je možné napadnout pravomocné rozhodnutí ve věci a to rozhodnutí soudu prvního stupně i odvolacího soudu. Právní úpravu však nalezneme převážně v OSŘ a oproti dřívější úpravě nedoznala žádných zásadních změn. Jedinou odlišností pro podání těchto žalob pro řízení dle ZŘS oproti řízením sporným lze

---

⁹² WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011. s 460-462.

⁹³ GEŠKOVÁ, Katarína. *Dovolanie v civilnom procese*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. s 43.

⁹⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

⁹⁵ POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s, 2013. S 97-100.

spatřovat právě v ustanovení § 29 ZŘS, jež stanoví výjimku, stejně jako tomu doposud bylo v OSŘ, že v řízeních, která lze zahájit i bez návrhu, soud není vázán mezemi přezkoumání rozhodnutí, které účastník řízení v návrhu na obnovu řízení nebo žalobě pro zmatečnost uvádí. Tato výjimka se tedy bude vztahovat na dvě již výše zmíněná řízení o určení a popření rodičovství, která je dle ustanovení ZŘS možné zahájit bez návrhu.

Závěrem lze tedy říci, že současná právní úprava opravných prostředků proti rozhodnutím v řízeních o určení a popření rodičovství, jež vychází především z dřívější právní úpravy obsažené v OSŘ, i nadále velmi zdařile reflektuje snahu zákonodárce, poskytovat v těchto věcech zvláštní ochranu. Především pak zachování přípustnosti dovolání proti rozhodnutím v těchto věcech, se jeví jako zásadní, jelikož je tímto účastníkům řízení umožněno, aby jejich věc byla projednána a přezkoumána de facto třemi různými soudy, a tím je maximálně posílena ochrana jejich práv a zájmů.

Závěr

Ve své práci jsem si již od počátku kladla za cíl podat celkovou analýzu současné právní úpravy problematiky určení a popření rodičovství. Vzhledem k neustálým sociálním změnám a pokroku moderních lékařských věd a s tím spojeným novým případům určení a popření rodičovství, dochází i k vývoji právní úpravy, jež musí tyto sociální změny a vědecký pokrok reflektovat. Právní úprava určení rodičovství musí především vytvářet podmínky, aby každé dítě mělo možnost poznat svůj původ a vést k odstranění „anonymity“ rodičovství. V práci jsem se zaměřila nejen na specifika řízení o určení a popření rodičovství, ale také na nedávné změny právní úpravy těchto řízení, jež nastaly na základě přijetí nového zákona.

Součástí práce je nejen historický vývoj hmotněprávní i procesněprávní úpravy, jenž vedl až k přijetí současné úpravy, ale jednotlivé kapitoly především mapují celé řízení od podání návrhu na zahájení, příslušnosti soudu, účastenství, dokazování až po rozhodnutí ve věci a možnosti podání opravných prostředků. V každé z těchto kapitol jsem se snažila nejen zachytit samotnou úpravu, ale především pomocí metody komparace srovnat původní úpravu obsaženou v OSŘ a ZOK s úpravou současnou.

Na základě veškerých získaných informací o této problematice shledávám obecně změny, které přinesly ZŘS a NOZ v oblasti určení a popření rodičovství jako pozitivní. Mezi podstatnější změny, jejichž potřeba přetrvávala již velmi dlouhou dobu, a se kterými se zákonodárce velmi dobře vyrovnal, řadím obligatorní účastenství dítěte v těchto řízeních. Uvážíme-li, že jsou to především statusová práva dítěte, o kterých je v řízení rozhodováno, pouhé vedlejší účastenství dítěte dle dřívější úpravy bylo naprosto nedostatečné. Zařazením dítěte mezi účastníky řízení, bylo nejen posíleno právo dítěte znát své rodiče, ale také je mu nově umožněno disponovat s řízením v případě smrti navrhovatele. Jako velmi zdařilé hodnotí nově zavedené určení místní příslušnosti pro řízení o určení a popření rodičovství dle obecného soudu dítěte. Dítě je konečně vnímáno jako základní určující prvek řízení.

Další změnou, o které jsem přesvědčena, že je třeba vnímat kladně a jako zdařilou, je prodloužení tříleté objektivní lhůty k podání návrhu na popření otcovství manželem matky, jež byla stále příliš krátká. Celkově lze říci, že v posledních letech došlo v této oblasti k významnému posunu, kdy z původní nelogicky krátké šestiměsíční lhůty, jež v podstatě nutila otce, aby si „preventivně“ zjišťoval otcovství k dítěti ihned po narození, došlo k prodloužení až na šest let. Tato nová objektivní lhůta pro podání návrhu lépe reflektuje

skutečnou realitu, kdy často k pochybnosti o otcovství k dítěti dochází až v důsledku vývoje dítěte.

Jako nejvýznamnější a nejzdařilejší krok zákonodárce pak především spatřuji v možnosti soudu prominout zmeškání popěrné lhůty, čímž byl odstraněn tolik kritizovaný institut popěrného práva nejvyššího státního zástupce. Stejný soud rozhoduje o prominutí zmeškání lhůty a ve věci samotné, dojde současně bezesporu i k urychlení celého procesu.

Nepříliš kladně však hodnotím fakt, že i nadále dítě nemá možnost podat návrh na popření otcovství. Z mého pohledu se jedná o naprosto nelogické pojetí a mělo by být předmětem projednání případných novel NOZ. Dítěti by dle mého názoru mělo být umožněno popřít otcovství, pokud se domnívá, že konkrétní muž není jeho otcem a ze zvláště závažných důvodů, nechce být s tímto mužem jakkoli spojován. Podání takového návrhu by pak nemělo být omezeno žádnou lhůtou, tak aby ho dítě mohlo učinit i po své zletilosti. Současně by měl zákonodárce projednat, zda by nebylo vhodné do právní úpravy zavést popěrné právo muže, jenž ví, že je biologickým otcem dítěte, ovšem dítěti byl jako otec určen jiný muž. Pokud totiž muž, který je v rodném listě zapsán jako otec, nechce své otcovství popřít, případně nepodá-li návrh na popření matka dítěte, ocitá se biologický otec v bezvýchodné situaci.

Předmětem jednání zákonodárce a novelizace by také měla být úprava náhradního mateřství. Zákonodárce sice tento institut oficiálně uznal, ponechal jej však bez dostatečné právní regulace. Jak jsem již v práci zmínila, v případě tohoto institutu by mělo především dojít k prolomení zásady, že matkou dítěte je vždy žena, která jej porodila. Případně, bude-li i nadále zachováno, že pro určení mateřství k dítěti je relevantní porod a biologická matka má pouze možnost dítě osvojit, měla by být zavedena zvláštní ochrana ženy, která poskytla genetický materiál nebo v jejímž zájmu došlo k oplodnění. Takové ženě by mělo být přiznáno zvláštní právo domáhat se nahrazení souhlasu s osvojením dítěte soudem, pokud náhradní matka tento souhlas odmítá dát.

Na závěr mohu pouze konstatovat, že přestože v důsledku dalšího vývoje v rámci lékařské vědy, jenž bezpochyby v průběhu let nastane, bude jistě třeba dalších změn v právní úpravě a zohlednění nových institutů. Nelze vyloučit, že například v budoucnu bude z lékařského hlediska možností klonování fyzických osob a právní úprava se s tím bude muset vyrovnat. Současná právní úprava v NOZ a ZŘS však, až na pár výše zmíněných případů, poměrně zdařile reflektuje současný faktický stav společnosti a vědy. Snaha zákonodárce přijmout vhodnější a přesnější právní úpravu se tedy neminula účinkem a oproti předchozí úpravě došlo k velkému posunu správným směrem.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

- FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. R 21/1979. Praha: ASPI, 2006. 496s.
- GEŠKOVÁ, Katarína. *Dovolanie v civilnom procese*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 251s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milada a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. 559 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3.přepr. a dopl. vydání. Brno: Doplněk, 2006. 398 s.
- KADLECOVÁ, Marta a kol. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 275 s.
- KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s.
- KŘÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s 214.
- RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 1999. 227 s.
- PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 144 s.
- POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s, 2013. 432 s.
- RADIMSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989. 434 s.
- SCHELLE, Karel a kol. *Rodinné kodexy*. Ostrava: Key Publishing, 2010. 156 s.
- SCHELLOVÁ Ilona a kol. *Úvod do civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 227 s.
- SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. 340 s.
- STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. 660 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu s jejich aktuálními problémy*. Praha: Leges, 2010. 362 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova, výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. 302 s.
- VOJÁČEK, Ladislav a kol. *České právní dějiny*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 704 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. 752 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde, 2011. 712 s.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 565 s.

Odborné časopisy

KANTŮRKOVÁ, Libuše. Postavení rodinněprávních soudců v české justici. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 1, s 5-7.

LUŽNÁ, Romana. Výživné v případě úmrtí povinné osoby. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 1, s 12-14.

WINTEROVÁ Alena. Určení otcovství nad rámec zákonných domněnek. *Správní právo*, 2003, 36. ročník, č. 5-6, s 317.

STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4, s 19.

Case T v T (Share residence) before Court of Appeal (Civil Division), 2010. EWCE Civ 1366. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2011, vol. 33, iss. 2, p. 175 – 179

NOVOTNÁ, Věra. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (1.) *Právo a rodina*, 2014, roč. 16, č. 1, s. 1.

Právní předpisy

Císařský patent č. 208/1854, kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných věcech právních.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Úmluva o právech dítěte.

Úmluva o ochraně lidských práv.

Instrukce Ministerstva spravedlnosti 505/2011.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

zákon č. 946/1811, všeobecný zákoník občanský.

zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného československého státu.

zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.

zákon č. 56/ 1928 Sb., zákon o osvojení.

zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.
zákon č. 256/1949 Sb., o právu rodinném.
zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád.
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.
zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.
zákon č. 312/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících, státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník.
zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008 sp. zn. I ÚS 987/07.
Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2008 sp. zn. I ÚS 49/06.
Nález Ústavního soudu ze dne 30. dubna 2007 sp. zn. III ÚS 299/06.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2003 sp. zn. 30 Cdo 2128/2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 5359/2007-2.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010 sp. zn. 21 Cdo 298/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. června 2011 sp. zn. 21 Cdo 693/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012 sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

Internetové zdroje

SEDLÁČEK, Lukáš, PLESKOVÁ, Kateřina. *Aktivní otcovství*. 2008 [online][cit. 28. dubna 2014]. Dostupné na <<http://www.tatadoma.cz/download/aktivni-otcovstvi.pdf>>.

Důvodová zpráva NOZ. [online][cit. 1. března 2014] Dostupné na
<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

Důvodová zpráva k ZŘS [online][cit. 13. března 2014]. Dostupné na
<<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK8YGKM5VS>>.

Shrnutí

Práce se zabývá komplexní analýzou právní úpravy řízení o určení a popření rodičovství a komparaci s předchozí právní úpravou. V práci je zmíněn historický vývoj určování rodičovství, pojmy rodina a rodičovství, právo dítěte znát svůj původ. Součástí práce je také hmotněprávní úprava určování rodičovství, prameny právní úpravy řízení o určení a popření rodičovství a rozbor povahy těchto řízení. Převážná část práce je věnována právní úpravě samotnému řízení – zásadám, příslušnosti soudů, zahájení, vlivu na jiná řízení – civilní i trestní, účastenství, dokazování, rozhodnutí a opravným prostředkům.

This thesis focuses on the analysis of current legislation of maternity and paternity proceedings and comparison with previous legislation. The thesis includes the historical development of parenthood, terms family and parenthood, and the child's right to know their origins. The work also includes substantive rules determining of parenthood, sources of the legislation and analyzing the nature of these proceedings. The main part of the work focuses on the proceeding itself - principles, jurisdiction, initiation, influence on other civil and criminal proceedings, participation, evidence, decisions and appeals.

Klíčová slova

dokazování; domněnky otcovství; historický vývoj rodičovství; mateřství; povaha řízení o určení a popření rodičovství; právo dítěte znát své rodiče; opravné prostředky; otcovství; prameny řízení o určení a popření rodičovství; příslušnost; rodičovství; rodina; řízení o určení a popření rodičovství; účastenství; zahájení řízení; zásada úplné apelace; zásady řízení o určení a popření rodičovství;

evidence proceeding; presumptions of paternity; historical development of parenthood; maternity; the child's right to know their origins; appeal; paternity, sources of the legislation of the proceedings; jurisdiction; parenthood; family; maternity and paternity proceedings; principle of full appellation; participation; initiation; principles of maternity and paternity proceedings